

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ І ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВА

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри д.е.н., професор
_____ Тетяна ШАБАТУРА
«__» _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
Освітньої програми «Економіка»
За спеціальністю 051 «Економіка»

СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ТОВ «АГРОТРАНС» БОЛГРАДСЬКОГО РАЙОНУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Науковий керівник: к.е.н., доцент
_____ Аліса ШЕВЧЕНКО

Рецензент:

Виконав здобувач заочної форми навчання
Тетяна РАБАДЖИ

*Засвідчую, що кваліфікаційна робота містить
результати власних досліджень. Використання
ідей і текстів інших авторів має посилання
на відповідне джерело.*

_____ **Тетяна РАБАДЖИ**

РЕФЕРАТ

до кваліфікаційної роботи на тему:

**«Сучасний стан та напрями підвищення ефективності використання
ресурсного потенціалу в ТОВ «Агротранс»
Болградського району Одеської області»**

Рабаджи Тетяни Петрівни

Кваліфікаційна робота містить 14 таблиць, 21 рисунок, додатки. Список використаних джерел налічує 95 найменувань, представлених на 10 сторінках.

Предмет дослідження: є теоретико-методичні та практичні аспекти підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрного підприємства.

Суб'єктом дослідження виступає ТОВ «Агротранс» Болградського району Одеської області.

Період дослідження 2020-2022 роки.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в дослідженні теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій з ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств.

Завданням роботи є: дослідити теоретичні підходи до визначення сутності ресурсного потенціалу аграрних підприємств; дослідити економіко-правові чинники ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств; вивчити методи оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств; проаналізувати сучасні виклики для розвитку аграрних підприємств України; провести аналіз ресурсного потенціалу підприємства; надати оцінку ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства; обґрунтувати необхідність впровадження інклюзивну модель відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств; надати пропозиції щодо шляхів оптимізації ресурсного потенціалу підприємства; спроектувати підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства.

За результатами дослідження сформульовані конкретні висновки і пропозиції щодо необхідності впровадження інклюзивної моделі відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств, впровадженні шляхів оптимізації ресурсного потенціалу підприємства, що сприятиме підвищенню ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства.

Одержані результати можуть бути використані в практичній діяльності аграрних підприємств, зокрема, в ТОВ «Агротранс» Болградського району Одеської області.

Рік виконання кваліфікаційної роботи 2023р. Рік захисту роботи 2023р.

Ключові слова: аграрне підприємство, ресурсний потенціал, ефективність, діяльність, економічний розвиток.

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет/інститут економіки та управління

Кафедра економічної теорії і економіки підприємства

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітня програма «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Тетяна ШАБАТУРА

« » 2023

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ**

Тетяні РАБАДЖИ

(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

1. Тема роботи: «Сучасний стан та напрями підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу в ТОВ «Агротранс» Болградського району Одеської області»

науковий керівник роботи: к.е.н., доц. Аліса ШЕВЧЕНКО

(науковий ступінь, вчене звання, Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

затверджені наказом ректора Одеського державного аграрного університету від «27» лютого 2022 року № 21-з.

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи 12 грудня 2023 р.

3. Об'єкт дослідження: є процес підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства за умов сучасних викликів.

4. Суб'єкт дослідження: ТОВ «Агротранс» Болградського району Одеської області.

5. Предмет дослідження: є теоретико-методичні та практичні аспекти підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрного підприємства.

6. Перелік завдань, які потрібно розробити:

Теоретико-методичний розділ: дослідити теоретичні підходи до визначення

сутності ресурсного потенціалу аграрних підприємств; дослідити економіко-правові чинники ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств; вивчити методи оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств.

Дослідницько-аналітичний розділ: проаналізувати сучасні виклики для розвитку аграрних підприємств України; провести аналіз ресурсного потенціалу підприємства; надати оцінку ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства.

Проектно-рекомендаційний розділ: обґрунтувати необхідність впровадження інклюзивної моделі відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств; надати пропозиції щодо шляхів оптимізації ресурсного потенціалу підприємства; спроектувати підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства.

7. Орієнтовний перелік графічного та табличного матеріалу:

До теоретико-методологічного розділу: таблиці, рисунки.

До дослідницько-аналітичного розділу: схеми, таблиці, діаграми.

До проектно-рекомендаційного розділу: схеми, таблиці, діаграми.

8. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: законодавчо-нормативні акти, нормативно-довідкова інформація, дані періодичних видань, офіційні матеріали Державної служби статистики України та Головного управління статистики в Вінницькій області; баланс підприємства (Ф. № 1); звіт про фінансові результати (Ф. № 2); основні економічні показники роботи ТОВ “Агротранс” Болградського району Одеської області (Ф. № 50-с.-г.).

9. Апробація одержаних результатів: за результатами дослідження опубліковано 1 тезу в збірнику матеріалів VI Міжнародної науково-теоретичної конференції «The current state of development of world science: characteristics and features» (15.12.2023, м. Лісабон, Португальська Республіка), загальним обсягом 0,1 ум. друк. арк.

10. Дата видачі завдання: «08» лютого 2023р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи	Примітка
1.	Визначення теми, об'єкта та предмета дослідження	Лютий 2023р.	виконано
2.	Отримання завдання і складання змісту (плану) кваліфікаційної роботи	Лютий 2023р.	виконано
3.	Складання календарного плану – графіку з підготовки кваліфікаційної роботи	Лютий 2023р.	виконано
4.	Написання першого (теоретико-методичного) розділу роботи	Лютий-березень 2023р.	виконано
5.	Вивчення матеріалів базового підприємства	Квітень 2022р.	виконано
6.	Написання другого (дослідницько-аналітичного) розділу роботи	Травень – липень 2023р.	виконано
7.	Написання третього (проектно-рекомендаційного) розділу роботи	Серпень-жовтень 2023р.	виконано
8.	Написання висновків, списку літератури	Листопад 2023р.	виконано
9.	Перевірка роботи науковим керівником	Листопад 2023р.	виконано
10.	Доопрацювання роботи після зауважень наукового керівника	Листопад-грудень 2023р.	виконано
11.	Підготовка до захисту: доповідь, ілюстративний матеріал	Грудень 2023р.	виконано
12.	Подання кваліфікаційної роботи на кафедру	Грудень 2023р.	виконано
13.	Перевірка роботи на оригінальність	Грудень 2023р.	виконано
14.	Попередній захист на кафедрі	Грудень 2023р.	виконано
15.	Рецензування кваліфікаційної роботи	Грудень 2023р.	виконано
16.	Захист кваліфікаційної роботи	Грудень 2023р.	виконано

Здобувач ОС «магістр» _____

(підпис)

Керівник: _____

(підпис)

Тетяна РАБАДЖІІ _____

(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

Аліса ШЕВЧЕНКО _____

(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	7
1.1. Теоретичні підходи до визначення сутності ресурсного потенціалу аграрних підприємств	7
1.2. Економіко-правові чинники ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств	17
1.3. Методи оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств	28
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ТОВ «АГРОТРАНС»	37
2.1. Сучасні виклики для розвитку аграрних підприємств України	37
2.2. Аналіз ресурсного потенціалу підприємства	46
2.3. Оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства	51
РОЗДІЛ 3. ОБГРУНТУВАННЯ НАПРЯМКВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ТОВ «АГРОТРАНС»	55
3.1. Інклюзивна модель відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств	55
3.2. Шляхи оптимізації ресурсного потенціалу підприємства	66
3.3. Проєкт підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства	76
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85
ДОДАТКИ	95

ВСТУП

Сформовані умови функціонування аграрних підприємств, які ґрунтуються на ринкових засадах, тобто законах пропозицій і попиту, конкурентній боротьбі, обумовлюють необхідність їх швидкої адаптації до зміни мінливого ринкового середовища й мінімізації можливих ризиків. Водночас товаровиробники в сучасних умовах господарювання мають забезпечити ефективне і конкурентоспроможне використання усіх наявних ресурсів. В процесі виробничо-комерційної діяльності аграрні підприємства постійно зустрічаються з новими викликами та загрозами в їхній діяльності, тому їм потрібно своєчасно та оперативно реагувати як на негативні прояви, так і своєчасно виокремлювати та використовувати перспективні. Головним чинником, який визначає ступінь економічної спроможності, реагувати на зазначені процеси, є ресурсний потенціал підприємства. В той же час, слід зазначити, що механізм управління ресурсним потенціалом аграрними підприємствами не в повній мірі і не завжди відповідає завданням підвищення їх конкурентоспроможності та перспективам розвитку. Дотримання високого рівня потенціалу і темпів його зростання для окремого аграрного підприємства посилює його конкурентні переваги, а успішність його буде залежати від того, як вдало забезпечена відповідність наявного ресурсного потенціалу функціонуванню в сформованому зовнішньому середовищі.

Суб'єкт підприємництва може бути впевненим, що досяг найвищого рівня результативності використання ресурсного потенціалу, за умов, коли дотримані стабільність у функціонуванні, наявні позитивні фінансові результати. Проте отримання прибутку не завжди свідчить про високу результативність використання ресурсного потенціалу. Як правило, суб'єкт підприємництва має можливість поліпшити свої фінансові результати, лише оптимізувавши використання власних ресурсів. Отже, актуальним є питання підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрного підприємства.

Теоретичні, методичні та прикладні аспекти стратегії розвитку представлені в роботах таких провідних науковців, як: Бойко В.О., Галицький О.М., Латишева О.В., Лейбович А.В., Невроцький Н.О., Петренко О.П., Степаненко С.В., Шабатура Т.С., Шевченко А.А. та інші науковці та практики. Однак, при всій широті і багатогранності робіт згаданих вчених, є ціла низка малодосліджених питань відносно підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств в умовах воєнного стану. Їх актуальність, теоретична і практична цінність і зумовили вибір теми дослідження, його мету та головні завдання.

Мета та завдання дослідження є дослідження теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій з ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств.

Для досягнення зазначеної мети поставлені наступні завдання:

- дослідити теоретичні підходи до визначення сутності ресурсного потенціалу аграрних підприємств;
- дослідити економіко-правові чинники ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств;
- вивчити методи оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств;
- проаналізувати сучасні виклики для розвитку аграрних підприємств України;
- провести аналіз ресурсного потенціалу підприємства;
- надати оцінку ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства;
- обґрунтувати необхідність впровадження інклюзивну модель відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств;
- надати пропозиції щодо шляхів оптимізації ресурсного потенціалу підприємства;
- спроектувати підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства.

Об'єктом дослідження є процес підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства за умов сучасних викликів.

Суб'єктом дослідження є ТОВ «Агротранс» Болградського району Одеської області.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрного підприємства.

Методи дослідження. Досягнення поставленої мети і рішення завдань відбувалися шляхом застосовування загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Використано діалектичний метод вивчення економічних явищ та процесів у їх взаємозв'язку і розвитку. З метою вирішення конкретних теоретичних та практичних завдань були використані такі методи: структурно-логічний аналіз (при побудові структури дослідження); дерево цілей, економіко-математичне моделювання (під час оптимізації структури виробництва продукції рослинництва).

Інформаційною базою дипломної роботи є теоретико-методичні рекомендації з питань ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств; праці вітчизняних і зарубіжних науковців, матеріали конференцій, наукові статті, правові акти.

Наукова новизна одержаних результатів кваліфікаційної роботи полягає в поглибленні поняття «ресурсний потенціал підприємства», який пропонуємо розглядати, як систему наявних інформаційних, виробничих, підприємницьких, фінансових та інноваційних ресурсів, які можуть бути використані для ефективного функціонування на поточному етапі, а також для розширення можливостей та готовності використовувати ці ресурси з метою забезпечення сталого росту підприємства у перспективі.

Апробація одержаних результатів. Основні теоретичні положення і практичні результати кваліфікаційної роботи були оприлюднені на VI Міжнародній науково-теоретичній конференції «The current state of development

of world science: characteristics and features» (15.12.2023, м. Лісабон, Португальська Республіка).

Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, додатків, списку використаних джерел 76 найменувань, містить 14 таблиць, 21 рисунок. Основний зміст дипломної роботи викладено на 95 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Теоретичні підходи до визначення сутності ресурсного потенціалу аграрних підприємств

Ресурсний потенціал підприємств усіх галузей економіки стає основою реалізації всіх функцій кожного елемента виробничо-комерційної діяльності. Механізми управління ресурсним потенціалом визначають здатність підприємств досягати параметрів економічної стійкості, розширювати відтворення, отримувати прибуток, досягати конкурентоспроможності тощо. У сучасних умовах відбуваються певні зміни в розумінні пріоритету елементів конструкції. Це результат змін у макросередовищі підприємницької діяльності, особливо у філософії менеджменту. Інноваційний напрямок розвитку підприємства у поєднанні з реалізацією соціальних та екологічних аспектів вимагає зміни стратегічного підходу до використання наявних ресурсів [1].

Вихідним пунктом реалізації завдань дослідження є формування розуміння сутності ресурсного потенціалу підприємства як економічної категорії. Наявність різних підходів до його визначення скоріше є правилом, а не винятком. Зокрема, в науковій літературі можна знайти такі варіанти визначення ресурсного потенціалу:

– це акумульовані ресурси, які перебувають у володінні підприємства чи області, а також здатність її працівників і управлінців використовувати ці ресурси для виробництва товарів (послуг) та досягнення максимального фінансового результату. Це не просто весь набір конкретних ресурсів, але відображає сегмент, пов'язаний з їх видобутком, враховуючи економічну ефективність та досягнення науково-технічного прогресу. Це включає не лише сформульовану систему ресурсів, але й нові альтернативи [2, с. 61].

– сукупність ресурсів, які включають матеріальні, нематеріальні, трудові та фінансові компоненти, а також ефективне використання цих ресурсів працівниками підприємства для досягнення поточних стратегічних цілей та реалізації місії організації [3].

– накопичена сукупність ресурсів суб'єкта господарювання, що характеризується системою можливостей здійснення цілеспрямованої діяльності з урахуванням впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, що постійно змінюються [4].

Зокрема, у різних визначеннях різним чином формулюється мета використання ресурсного потенціалу, така як: збалансування кількісного та якісного співвідношення ресурсів (Славов В.П.); ефективне функціонування та безперебійна робота (Берднікова Л.Ф.); сприяння економічному розвитку підприємства та задоволення більш широкого спектру суспільних потреб (Краснокутська Н.С.); виконання місії та досягнення поточних та стратегічних цілей підприємства (Маршук Л.М., Материнська О.А., Ярова А.О.); досягнення максимального економічного ефекту (Окорокова Л.Г.); успішна конкурентна боротьба на ринку (Томпсон А.А., Стрикленд-III А.Дж.); отримання максимального прибутку (Лейбович А.В.); реалізація цілеспрямованої діяльності (Стексова С.Ю.).

На нашу думку, більшість визначень функціонального спрямування ресурсного потенціалу, як правило, є обмеженими і не відповідають сучасним уявленням про впровадження бізнес-процесів. Розуміння цього поняття слід розширити, включаючи концепції сучасних теорій сталого та інклюзивного розвитку.

Цей підхід виражено у наступному визначенні категорії «ресурсний потенціал»: це сукупність ресурсів, які можна використовувати у виробничому процесі за наявних технологічних і соціально-економічних умов для досягнення тактичної мети отримання максимального прибутку від діяльності підприємства. У контексті стратегії розробки механізмів, спрямованих на

підтримку екологічної рівноваги в навколишньому середовищі та гармонізацію соціальних відносин.

Елементи непостійні і змінюються при включенні нових елементів у процес виробництва, при зміні їх якості та співвідношення, а також при переході до сучасного етапу розвитку внаслідок зміни економічної парадигми. Розподіл потенціалу на три компоненти не є повним і не охоплює всього спектру досліджуваних явищ. Тому в міру розвитку продуктивних сил закономірно вивільняються нові фактори з іншими ресурсами та іншим співвідношенням факторів виробництва. Розгляньте ресурсний потенціал компанії як нематеріально (неявно), так і матеріально (явно).

Отже, наявність можливостей і ресурсів визначається перспективами використання підприємством своїх потенційних резервів. У цьому визначенні ефективність демонструється за допомогою цих резервів на основі ресурсів.

Для пояснення зв'язку між показниками результатів і ресурсами виробничого процесу використовуються різні поняття, що визначають зміст потенціалу: виробництво, ресурси, економіка, конкуренція тощо. У цьому контексті більшість визначень ідентифікує лише ресурси з наявним потенціалом, таким чином зводячи економічне значення категорії до тлумачення ресурсів, які виявляються в ринкових і виробничих компонентах.

У більш широкому контексті, потенціал ресурсів можна розглядати як обсяг, якість і рівновагу природних, матеріальних, біологічних і трудових ресурсів. У відношенні до сільського господарства цей потенціал в основному включає сільськогосподарські землі, матеріальні та робочі ресурси. Аналізуючи галузь сільського господарства, ресурсний потенціал розглядається як загальна сума взаємозалежних ресурсів, які використовуються у сільськогосподарському виробництві.

Усяке окреме підприємство має свої власні можливості досягнення певних результатів, які значно відрізняються в залежності від різноманітних факторів. В першу чергу слід звертати увагу на обсяг і якість наявних виробничих ресурсів.

Структура системи, як, наприклад, потенціал підприємства, визначається складними та стійкими взаємозв'язками між її компонентами.

До формування складу виробничих ресурсів слід враховувати також фінансові потоки аграрних підприємств. В умовах ринкового середовища важливою силою у процесі виробництва є економічний інтерес його учасників. Таким чином, ресурсний потенціал можна розглядати як сукупність земельних, матеріальних, робочих, фінансових ресурсів і економічного інтересу. Усі ці компоненти є необхідними передумовами для здійснення аграрного виробництва.

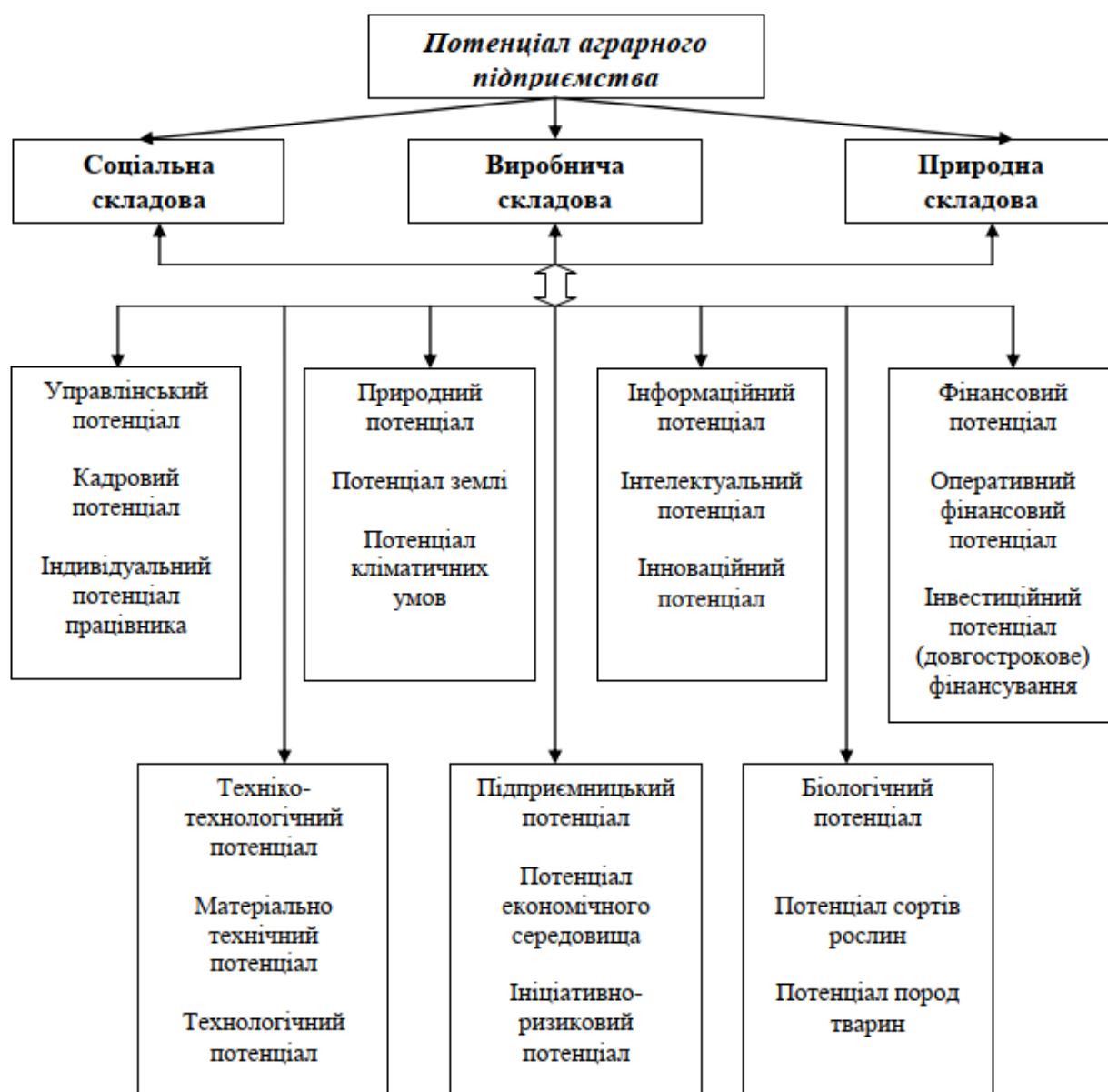

Рис. 1.1. Структура потенціалу аграрного підприємства

Побудовано автором за джерелом [12]

За своєю природно-матеріальною структурою виробничі ресурси можна класифікувати на особисті та матеріальні. Трудові ресурси виступають в якості особистого компонента і є основною складовою продуктивних сил (рис. 1.2).

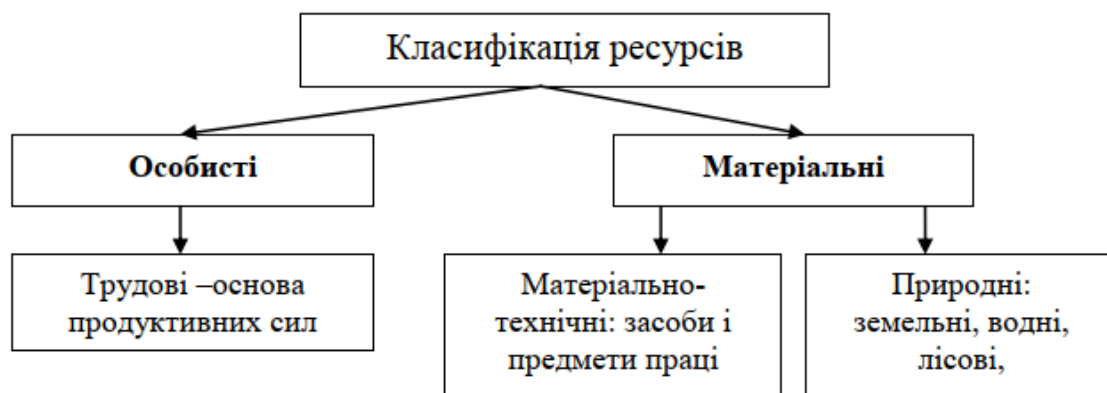

Рис. 1.2. Класифікація ресурсів за натурально-речовим складом

Побудовано автором за джерелом [33]

Матеріальні ресурси представляють собою засоби виробництва та матеріальні умови, необхідні для реалізації виробничого процесу.

В економічній літературі розрізняють поняття «матеріальні цінності». Матеріальні цінності - це засоби виробництва, які включають засоби праці та предмети праці. На нашу думку, поняття матеріальних цінностей є ширшим ніж поняття матеріальних ресурсів, адже останні включають лише предмети праці.

Виходячи з проведеного вище дослідження, можна стверджувати, що матеріальні ресурси повинні мати такі *ознаки*:

- ✓ відносяться до активів (майна) підприємства;
- ✓ мають матеріальну (матеріально-речову) форму;
- ✓ їх вартість може бути достовірно визначена;
- ✓ їх використання приносить (генерує) дохід підприємства;
- ✓ знаходяться в процесі постійного обороту;
- ✓ характеризуються ліквідністю.

Тобто *матеріальними ресурсами* є контрольовані підприємством ліквідні активи, які мають матеріальну форму, знаходяться в процесі постійного обороту, призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг,

обслуговування виробництва, адміністративних потреб і використання яких приносить підприємству дохід.

За рисунком 1.3 наведемо класифікацію виробничих ресурсів аграрних підприємств

Рис. 1.3. Класифікація виробничих ресурсів аграрних підприємств

Побудовано автором за джерелом [45]

Проаналізуємо можливості підприємства, розглядаючи його матеріальний (відкритий) та нематеріальний (прихований) потенціал. В літературі з економіки існують різні визначення та роз'яснення структури потенціалу підприємства. Більшість дослідників взагалі розглядає структурні особливості ресурсного потенціалу, хоча кількість його компонентів може відрізнятися, як показано на рис. 1.4.

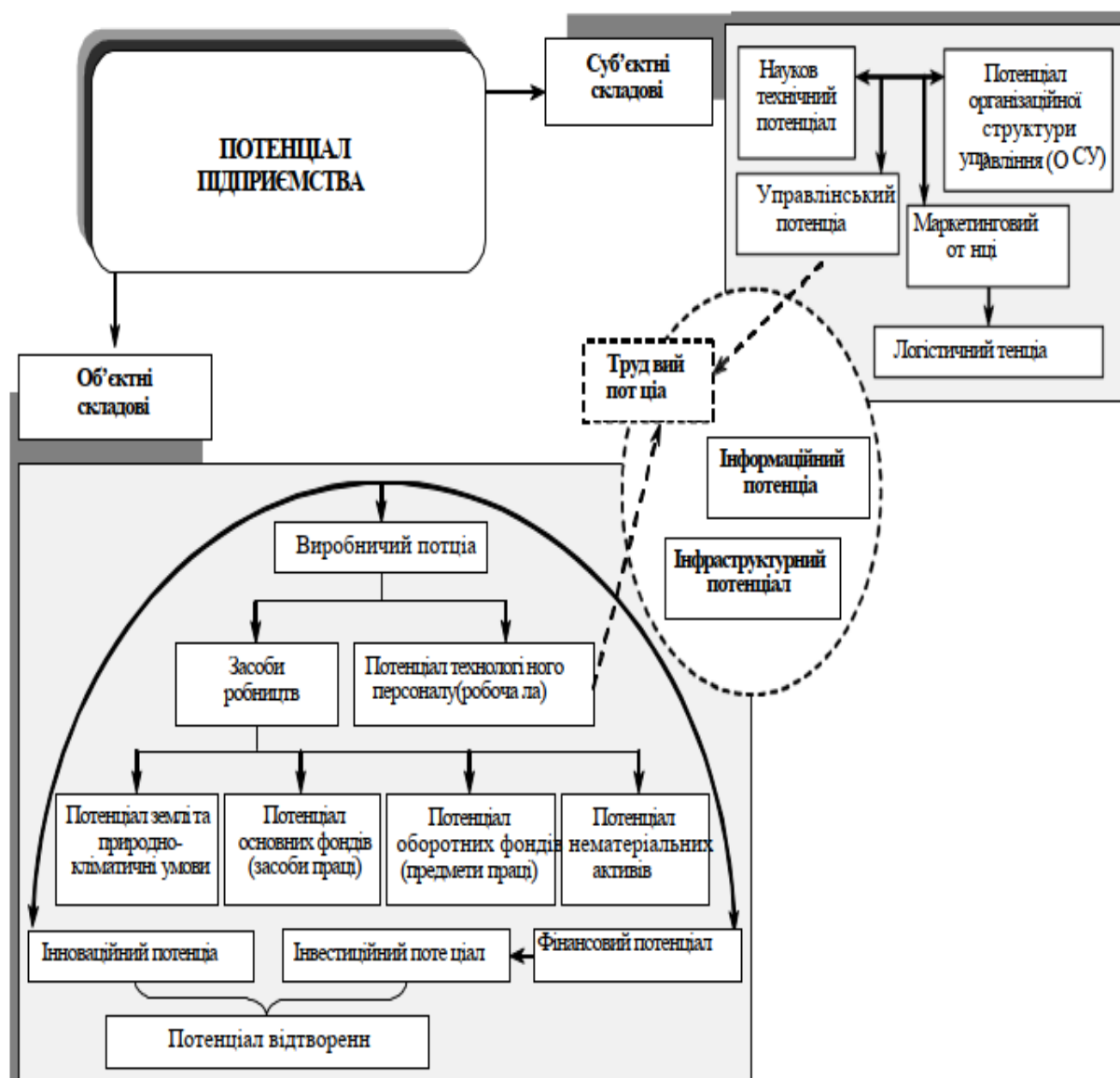

Рис. 1.4. Структура потенціалу підприємства

Побудовано автором за джерелом [17]

У галузі сільського господарства ресурсний потенціал визначається як фізично-матеріальна база виробничого потенціалу, яка дає змогу сільськогосподарським виробникам реалізовувати можливості виробництва конкретного обсягу продукції. Основна ідея категорії виробничого потенціалу не виявляється у реальних виробничих показниках сільськогосподарського підприємства, а в його потужності до досягнення визначених результатів. Таким чином, цей показник визначається можливим рівнем виробництва сільськогосподарської продукції при оптимальному використанні загальних ресурсів.

Зосереджуючи увагу на концепції ресурсів, можна розглядати потенціал аграрного підприємства як систему взаємодіючих ресурсів, що формують економічні результати. Проте можна зробити висновок, що ресурсний підхід не повністю відображає властивості структури ресурсного потенціалу аграрного підприємства.

Використовуючи функціональний підхід для аналізу структури потенціалу, можна ідентифікувати його компоненти: техніко-технологічний, виробничий, маркетинговий, фінансовий, логістичний, соціальний та організаційний (рис. 1.5).

Цей підхід, на нашу думку, також не в повній мірі розкриває потенціал як економічну категорію. У дослідженнях вчених, які аналізують структуру потенціалу, розглядається його ринкова частка, стратегічні, економічні, конкурентні аспекти і так далі.

Особливий науковий інтерес викликають дослідження, які проводять багатоаспектний аналіз структури потенціалу. Вони враховують не лише ресурсний та функціональний аспекти, а й інші елементи структури, що сприяє отриманню більш повного уявлення про його склад. Так Краснокутська Н.С. обґрунтовано зазначає, що «структура економічного потенціалу» підприємств різних сфер суспільного господарства та масштабів економічної діяльності не є типовою, проте «можна сформувати базовий набір елементів, який є обов'язковим для функціонування підприємств різних сфер» [18]. Декілька дослідників в своїх роботах підкреслюють, що «основні складові потенціалу підприємства» можна класифікувати як «матеріальні, фінансові, трудові та природні ресурси» [41].

Резерви підприємства включають в себе технічні можливості, кадровий потенціал, активи, внутрішні та зовнішні взаємовідносини, охоплюючи економічні, наукові, юридичні та інші аспекти, а також методи та стратегії управління бізнесом.

Прихильники цього підходу відзначаються тим, що вони вважають необхідним враховувати також тип власності (державний, акціонерний і т. д.)

або його форму (наприклад, оренду) в рамках даного контексту [41].

Сильні позиції	Складова	Слабкі позиції
низька собівартість продукції; висока якість продукту; високий показник фондовіддачі; високотехнологічне обладнання	← виробнича →	застаріле виробниче обладнання; високі витрати порівняно з конкурентами; низька завантаженість потужностей
значна частка на ринку; ефективна рекламна діяльність та стимули до збуту; високий рівень споживання продукції; висока диференціація	← маркетингова →	недостатня широта та глибина асортименту; звуження ринкової частки; скорочення клієнтської бази
здатність працівників до продукування ідей; високий рівень кваліфікації та компетентність; позитивна ділова репутація	← кадрова →	неефективність система мотивації та стимулювання праці; висока плинність кадрів
висококваліфікований менеджмент; ефективна організаційна структура	← організаційна →	низький рівень кваліфікації менеджерів; неефективність їх керуючих дій
доступні позикові кошти; високий рівень ділової активності; висока ліквідність активів; стійкий фінансовий стан; висока рентабельності капіталу	← фінансова →	обмеженість фінансових ресурсів; нестійкий фінансовий стан; висока залежність від кредиторів; низький рівень рентабельності
наявність складських споруд; під'їзні шляхи; прискорені терміни поставок продукції; перспективи оптової торгівлі.	← логістична →	обмеженість фінансових ресурсів; висока залежність від постачальників та споживачів
продукування інновацій; впровадження новацій у виробництво; патенти, об'єкти інтелектуальної власності	← науково-технічна →	високий показник енергоємності технологій порівняно з конкурентами

Рис. 1.5. Позиціювання функціональних складових потенціалу підприємства

Побудовано автором за джерелом [56]

Можливий підхід до структури потенціалу полягає в розрізненні й виділенні об'єктивних і суб'єктивних компонентів. До об'єктивних відносяться матеріальні та особові аспекти потенціалу підприємства. Ці елементи, такі як

виробничий, фінансовий, інноваційний та потенціал відтворення, споживаються і відтворюються в різних формах залежно від галузі національної економіки.

Суб'єктивні аспекти характеризуються їх суспільною проявною формою і включають у себе управлінський, організаційний, науково-технічний та маркетинговий потенціал. Ці компоненти є передумовою та загальноекономічним соціальним фактором для раціонального використання об'єктивних елементів потенціалу, а не піддаються безпосередньому споживанню.

Додатково до наведених вище складових, ресурсний потенціал може бути представлений у розгорнутій формі, яка насамперед наочно висвітлює важливість та область застосування цієї категорії у різноманітних сферах діяльності та інших контекстах (рисунк 1.6).

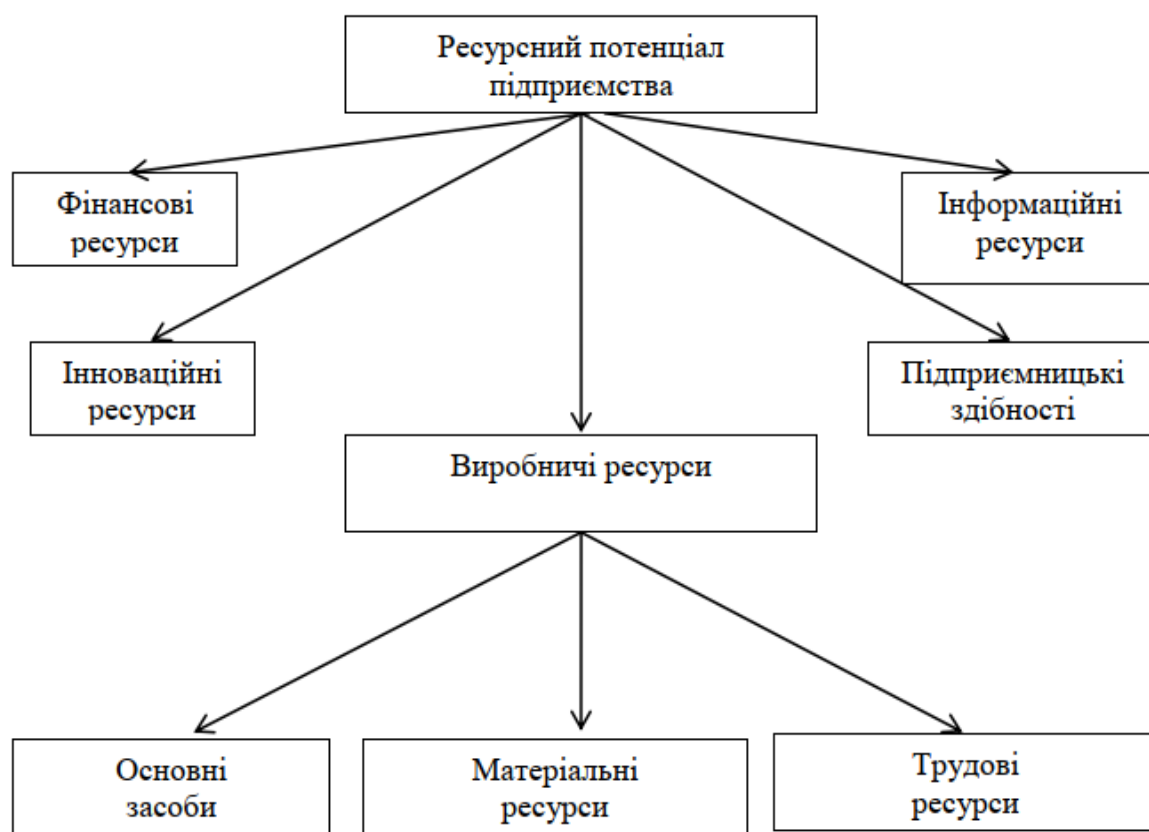

Рис. 1.6. Структура ресурсного потенціалу підприємницької структури

Побудовано автором за джерелом [79]

Отже, поняття «ресурсний потенціал підприємства» вказує на наявність інформаційних, виробничих, підприємницьких, фінансових та інноваційних ресурсів, які можуть бути використані для ефективного функціонування на

поточному етапі, а також для розширення можливостей та готовності використовувати ці ресурси з метою забезпечення сталого росту підприємства у перспективі.

1.2. Економіко-правові чинники ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств

Успішна діяльність підприємств у сучасних умовах нестабільного ринку значно зростає наявністю доступних ресурсів для їх стійкого функціонування та виживання.

Забезпечення ресурсами охоплює всі аспекти підприємницької діяльності і завжди було об'єктом управління. Роль ресурсів має ключове значення не лише тому, що без них суб'єкт не може досягти своєї стратегічної мети. Ресурси представляють собою потенціал підприємства.

Стратегічна важливість їхньої ролі полягає, по-перше, в їхньому важливому внеску як джерела можливостей для створення перспектив розвитку; по-друге, вони створені для впливу на навколишнє середовище підприємства; по-третє, вони служать основою для визначення шляхів досягнення стратегічних цілей підприємства.

У результаті загострених труднощів розвитку української економіки визначення ресурсних можливостей необхідно визнати як пріоритетний напрямок стратегії кожного суб'єкта підприємницької діяльності.

Очевидною є тенденція, відповідно до якої економічне зростання залежить від стану ресурсного потенціалу. Цей факт завжди був визнаний представниками теорії економічного зростання та містить підтвердження в практиці господарювання.

Розвиток ресурсного потенціалу вимагає системного спостереження та аналізу інформації щодо впливу різноманітних чинників зовнішнього середовища. Серед таких чинників можна виділити економічні, соціальні, політико-правові та науково-технічні аспекти. Давайте розглянемо, що включає

в себе ці групи чинників. Таким чином, до елементів економічної групи можна віднести рівень розвитку податкової системи, виробничої та соціальної інфраструктури, стабільність національної валюти та стан грошового обігу. Також даний аспект включає рівень та темп інфляції, стан розвитку економіки, ефективність інвестиційної політики, а також стабільність функціонування ключових ринків: товарного, фінансового та ринку праці.

Соціальні чинники можна розглядати за такими компонентами: рівень освіти, динаміка міграції робочої сили країни, кількість економічно активного населення, рівень відтворення робочої сили та політика соціального захисту.

До політико-правових чинників входять такі аспекти, як політична ситуація в країні, стабільність правової бази та надання правових гарантій, а також інструменти державного регулювання економіки. Остання група формується через такі компоненти, як розвиток науки та техніки, наявна система захисту прав інтелектуальної власності та інші аспекти. Важливо відзначити, що всі ці фактори можуть впливати на ресурсний потенціал господарства як позитивно, так і негативно. У зв'язку з цим для аграрного підприємства важливо сформулювати ефективний господарський механізм, який сприятиме швидкій адаптації до можливих змін.

У контексті мікрорівня можна зауважити, що він має фактори безпосереднього впливу на виробничо-комерційну діяльність аграрного підприємства. Аналіз мікросередовища пов'язаних із факторами внутрішнього впливу, формуванням, використанням та розвитком ресурсного потенціалу аграрного підприємства. Ці фактори можна об'єднати в групи, такі як матеріально-технічні, організаційно-економічні та соціальні чинники, а також спеціалізація господарства, концентрація та кооперація виробництва.

У контексті сучасних умов функціонування аграрного виробництва вимагається здійснення оптимального розподілу ресурсів, щоб забезпечити збалансованість виробничих можливостей та досягти певних економічних пропорцій.

Ефективність використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств може бути визначена впливом різноманітних факторів, які можна розділити на дві основні категорії: чинники, що формують ресурсний потенціал, та фактори, що визначають успішне використання його можливостей.

Рис. 1.7. Чинники формування та використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств

Побудовано автором за джерелом [17]

Представлені фактори можуть розподілятися на ті, які можна контролювати, і ті, що не підконтрольні окремому суб'єкту господарювання. До керуючих чинників варто віднести ті фактори впливу, виникнення та міра впливу яких може бути регульована самим підприємством. Серед них можна виокремити якість матеріальних і трудових ресурсів, стратегію маркетингу, організацію та управління на підприємствах і т.д. Некеруючими є фактори

зовнішнього впливу, виникнення та ступінь їх впливу може бути передбачена підприємством, але на яке воно не має можливості впливати.

Якщо розглядати фактори, які пропонують можливості підвищення продуктивності виробництва, можна виділити кілька категорій.

У першій категорії відкриваються виробничі фактори та технології, до яких можна віднести: систематичний вплив на процес створення нових сортів рослин і порід тварин, впровадження сучасних інноваційних агротехнологій у господарську практику виробника, використання хімічних засобів у поєднанні з біологічними та агротехнічними методами, елементи біотехнології, генної інженерії та інші аспекти.

Друга категорія групує соціально-економічні та організаційно-господарські чинники, які виявляються у процесі поєднання виробничих відносин (між персоналом підприємства) та ресурсного потенціалу, а також у створеному ефективному алгоритмі активізації трудових ресурсів. Їх склад включає такі напрямки: підвищення мотивації працівників, організація виробництва та праці, оптимізація виплат за природні ресурси (земельні, водні), удосконалення методів планування та оптимізація системи управління.

На регіональному рівні спостерігаються значні відмінності у розподілі активів між підприємствами, що відзначається впливом на їхні результативні показники. Активи, задіяні у виробництві, ефективність ресурсного потенціалу аграрних підприємств. Накопичення і комплектування ресурсів є обов'язково передумовою для інтенсифікації аграрного виробничого процесу, сприяючи досягненню високих показників через більш ефективне функціонування, зокрема:

- організація ефективного управління та планування продуктивності тварин або врожайності культури у відповідності з їх фазами росту і розвитку, з урахуванням їх фізіологічних і біологічних особливостей, забезпечує висококваліфіковане управління;

- поглиблення диверсифікації виробництва;

- залучення ресурсів однакової якості, які застосовуються на різних етапах технологічного процесу;
- автоматизація виробничого циклу та впровадження передових технологій в галузі рослинництва та тваринництва;
- експлуатація та розширення потужностей у сферах транспорту, логістики, переробки, зберігання та реалізації продукції.

Важливо відзначити, що структура ресурсного потенціалу є унікальною для кожного підприємства. Вона формується відповідно до особливостей галузі, економічного розвитку підприємства та його стратегії розвитку.

Особливості сільського господарства, пов'язані з біологічними та природними процесами. Ця галузь напряду залежить від кліматичних умов, втручання людини у виробництво, а також від взаємодії землі, рослин, тварин. Вона охоплює різноманітний основний і оборотний капітал і представляє собою складну форму господарської діяльності.

Однією з визначальних особливостей сільськогосподарського виробництва, яке виступає ключовим сектором національної економіки, в якому забезпечуються потреби населення в продуктах харчування та промисловості у сировині, є те, що основним засобом виробництва є земля. Земля виступає як предмет і засіб праці одночасно, і результати сільського господарства значною мірою залежать від раціонального використання земельних ресурсів.

Необхідно взаємодіяти з земельними ресурсами комплексно, узгоджено з раціональним використанням інших компонентів ресурсного потенціалу, таких як матеріально-технічні та трудові ресурси. Рівень ефективності використання землі та виробництва сільськогосподарської продукції значно залежить від того, наскільки раціонально вони використані та як вони взаємодіють в оптимальному співвідношенні.

Особливість сільськогосподарських робіт відбивається на сезонних особливостях, що спостерігаються через різницю у виробництві та тривалості робочого часу. Особливо це стосується галузі рослинництва. Сезонність

проявляється у підвищенні попиту на робочу силу навесні, влітку та восени та зменшенні взимку.

Компоненти та структура ресурсного потенціалу агропідприємства не залишаються сталими, порушується орієнтація на модернізацію технологій, впровадження інновацій та зміни в економічних відносинах на початку вектора, форми і масштаби використання ресурсного потенціалу сільськогосподарського сектора.

Для ефективного використання ресурсів аграрного підприємства та визначення перспектив розвитку необхідно проаналізувати економіко-правові чинники, що відкривають можливості раціонального використання його ресурсів.

У 2020 році Україна опинилася в глобальній економічній кризі, спричиненій пандемією. Протягом першого кварталу 2020 року економіка країни відчувала невеликий спад на 1,5%. Введення загального карантину призвело до проблем, зокрема у сфері малого та середнього бізнесу. У другому кварталі того ж року ВВП України знизилось на 11,4%, що є серйозним падінням [5].

У січні 2020 року економіка України почала з курсом долара 23,69 грн./\$. У березні гривня почала стрімко втрачати вартість і досягла рівня 28,06 грн./\$. Після цього ситуація трішки стабілізувалася, і на початку листопада вартість гривні вперше з березня перевищила позначку на 28 грн./\$, встановивши новий дворічний мінімум - 28,62 грн./\$.

У 2020 році врожай не досяг рекордних показників, які були зафіксовані раніше. Цьому посприяли як весняні заморозки, так і аномальна посуха влітку, а також звичайні дощі восени. Після двох років поспіль, коли в 2018 році було зібрано 70 млн. тон зернових, а в 2019 році - 75 млн. тон, врожай у 2020 році склав на 10 млн. тон менше, ніж у попередньому році.

В період введення карантинних обмежень через пандемію COVID-19 кількість осіб, які офіційно зареєстровані як безробітні в Україні, зросла більш ніж вдвічі. Центр зайнятості вказує на досягнення максимального показника

zareєстрованих безробітних (приблизно 150 тисяч осіб) та низької доступності вакансій і невеликої кількості працевлаштованих [75].

Під час дії карантинних заходів в Україні було впроваджено нове поняття часткового безробіття за допомогою Закону № 3275. Підприємцям малого та середнього бізнесу, які залучають найманих працівників, надавали допомогу по частковому безробітті.

Весь 2020 рік в Україні відзначилася стійка тенденція до зниження показників сільгоспвиробництва. За даними Державної служби статистики, з січня по серпень 2020 року цей сектор скоротився на 9,9%, порівняно з аналогічним періодом попереднього року.

Протягом перших трьох кварталів 2020 року капітальні інвестиції в агропромисловий комплекс склали 39,6 млрд. грн., що являє собою зменшення більш ніж на 40 % в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року. У четвертому кварталі 2020 року сільськогосподарський сектор додатково зазнав спаду виробництва порівняно з попереднім кварталом, що вплинуло на підвищення цін на сільськогосподарську продукцію та зменшення кількості робочих місць у галузі [36].

Представники сільськогосподарського сектору прогнозують зниження впливу обмежувальних факторів, таких як недостатній попит, погодні умови та дефіцит робочої сили, на їхню ділову активність у 2021 році. (рис. 1.8.)

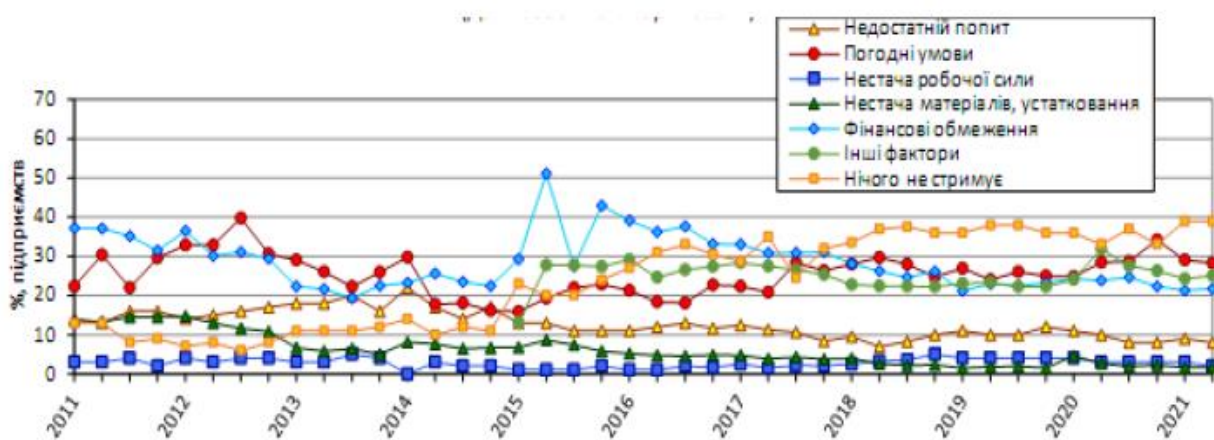

Рис. 1.8. Чинники, що стримують сільськогосподарську діяльність

Побудовано автором за джерелом [7]

Державна підтримка є одним із значущих факторів, які впливають на ресурсне забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Тому позитивним фактором для українського АПК у 2020 році є нова рушійна сила, яка підтримує національну сферу АПК. Крім того, Уряд і Парламент підтримали низку розроблених спільно з аграріями законодавчих пропозицій щодо вдосконалення системи державної підтримки. У правовому аспекті функціонування Державного аграрного реєстру визначено пріоритети державної підтримки на наступні роки та виплачено 4 мільярди гривень аграріям [68].

Проте важливо відзначити, що фінансові програми, що підтримуються, не реалізовані в повному обсязі. У 2019 році із загальної суми в 5,9 млрд. грн. було витрачено лише 1,5 млрд. грн., що становить третину від загального обсягу. Таким чином, доступні кошти залишаються невикористаними, а обсяги підтримки не зростають [49].

У 2016 році було прийнято Закон "Про внесення змін до Бюджетного кодексу України". Зазначалося, що протягом 5 років планується виділяти не менше 1% від ВВП на підтримку аграрного сектору, що формується в результаті виробництва аграріями продукції. Зважаючи на те, що внесок сільського господарства до ВВП України становить близько 20%, це приносить значні фінансові ресурси. Проте вже у 2019 році цю норму скасували, що означає, що держава систематично обмежує виділення коштів з бюджету на підтримку цієї галузі [29].

Співпраця між державною та аграрною галуззю обґрунтовується за трьома основними принципами (прозорість, передбачуваність та справедливість), які визначені у прийнятому на початку листопада 2020 року проекту Закону України №3295 "Про державну підтримку сільського господарства України". Даний документ вдосконалює механізми державної підтримки та визначення стратегічних переваг на наступні роки. Крім цього, він закріплює на рівні законодавства функціонування онлайн-платформи - Державного аграрного реєстру, яка забезпечує аграріям простий доступ до програми державної

підтримки та гарантує прозорість її розподілу. Впровадження такого інструменту призведе до збільшення кількості отримувачів державної підтримки, сприятиме взаємодії між державою та сільгоспвиробниками та дозволить реалізувати програму цільової державної підтримки, використовуючи електронні засоби для виконання усіх процесів [58].

Отже, вже розпочалося тестове впровадження аграрного реєстру, яке охоплює понад 50 об'єднаних територіальних громад по всій території України. Цей ініціативний проект виконується в співпраці з Держгеокадастром та Міністерством юстиції, за підтримки Світового банку та Європейського Союзу у рамках проекту "Підтримка прозорого управління земельними ресурсами в Україні", а також з участю Програми USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО).

Відповідно до Закону України "Про державну підтримку сільського господарства України", передбачено встановлення для виробників сприятливих умов для отримання кредитів. Позитивним вдосконаленням стало прийняття Проекту Закону, що змінює статті Податкового кодексу України, особливо у відношенні до ставок податку на додану вартість для операцій з постачання певних видів сільськогосподарської продукції.

Цим документом зменшуються ставки податку на додану вартість (ПДВ) з 20% до 14% на постачання пшениці, жита, ячменю, вівса, кукурудзи, сої, льону, ріпаку, соняшника та інших олійних культур [9].

Використання пестицидів і агрохімікатів є ще однією важливою складовою забезпечення ресурсами функціонування аграрних підприємств.

Існуюча законодавчо-нормативна база головним чином регламентує юридичні аспекти використання пестицидів в Україні, проте її потрібно значно модернізувати та переглянути, враховуючи нові виклики та відповідно до вимог Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Великі обсяги світового ринку пестицидів призводять до поширення там контрабандних, підроблених, фальсифікованих та контрафактних пестицидів. За всіма оцінками, близько 15% світового ринку пестицидів становлять

контрафактні вироби, а в Україні цей показник досягається в межах від 20% до 30%.

Недосконалість внутрішнього законодавства, корупційні практики, наявність відсутності досвіду в боротьбі з обігом пестицидів та загальноекономічні труднощі зробили Україну вразливою перед використанням незаконних засобів захисту рослин.

Зниження рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції та скорочення ефективності використання матеріально-технічної бази є результатом тенденцій в економіко-правовій ситуації на ринку агровиробництва.

На цьому фоні актуальним є пошук шляхів підвищення ефективності використання ресурсів у господарствах з урахуванням економічних та правових факторів. Важливо зазначити, що не всі фактори, які впливають на функціонування агропромислового комплексу, мають позитивний вплив. Деякі з них можуть завдати шкоди всій галузі. Різноманітні фактори класифіковані відповідно до їх впливу на підприємство аграрного типу представлені в таблиці 1.

Таблиця 1.1

Чинники впливу на ресурсне забезпечення аграрних підприємств

Чинники позитивного впливу	Чинники негативного впливу
Впровадження інноваційних технологій у вигляді аграрних бізнес-інкубаторів	Недостатньо високий рівень технологічного забезпечення виробництва
Зниження кількості імпорту сировинної продукції	Висока ціна на матеріально-технічні ресурси, сировину та горюче-мастильні матеріали
Проведення державної політики підтримки соціально-економічного розвитку агровиробників	Диференціація агровиробників за різним рівнем доходності
Вихід українських агровиробників на глобальний ринок сільськогосподарської продукції і сировини	Брак робочих кадрів, здатних впроваджувати нові технології
Створення потенційно корисних ринків збуту для сільськогосподарської продукції	Слаборозвинена інфраструктура аграрного ринку

Актуальною проблемою в галузі сільськогосподарського виробництва є недостатній ресурсний потенціал для сприяння інноваційному зростанню. Багато підприємств, що спеціалізуються на сільському господарстві, використовують застарілі технології та старі сорти рослин, що призводить до неефективних методів виробництва. Це викликає збільшення собівартості продукції, зниження конкурентоспроможності та сповільнення розвитку підприємств.

Для подолання цих труднощів можна впроваджувати та розвивати систему аграрних розписок. Вони дозволяють виробникам використовувати майбутній урожай як гарантію для отримання фінансування та інвестування коштів у виробництво, оскільки, у багатьох випадках невеликі українські сільгоспвиробники зіткнулися з труднощами отримання доступу до звичайних кредитних інструментів через відсутність необхідних активів для прийнятної застави.

Сучасна практика управління сільськогосподарськими підприємствами є різноаспектною, що унеможливорює однозначне визначення довгострокових ключових факторів успіху. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства може бути здійснене за допомогою:

- збільшення продуктивності праці, це сприятиме ефективнішому використанню трудових ресурсів, що призведе до зменшення матеріальних витрат і сприяє підвищенню рівня культури та безпеки виробничого процесу;
- актуалізації технічних засобів праці, які використовуються у виробництві, через впровадження технічного удосконалення замість застарілої техніки;
- впровадження агроінновацій та підвищення рівня механізації та автоматизації з метою забезпечення зростання обсягів виробництва;
- оновлення існуючого обладнання та механізація допоміжних та обслуговуючих служб і виробництва;
- покращення управління виробництвом шляхом більш оптимального використання інформаційного потенціалу та ресурсів підприємства;

- організації ефективної системи збуту в сільськогосподарському підприємстві та використання більш передових методів розрахунків;
- організації та обслуговування робочих місць персоналу та впровадження передових методів та прийомів роботи;
- впровадження заходів для підвищення професійно-кваліфікаційного рівня працівників;
- впровадження заходів для раціонального використання виробничих запасів, усунення надмірних запасів, та оптимізації процесів нормування та постачання;

Використання передових технологій та процесів, що характеризуються низьким відходженням або відсутністю відходів.

Під час створення та втілення ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства важливим є врахування факторів розташування, які впливають на ефективність сільськогосподарського виробництва.

Отже, економіко-правовий стан в аграрному секторі становить численні загрози для забезпечення ресурсами діяльності аграрних підприємств.

1.3. Методи оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств

У зв'язку з функціонуванням соціально-економічних систем, до яких відноситься будь-яке підприємство, ми розглядаємо потенціал цього підприємства як сукупність ресурсів. Зокрема, ефективність діяльності сільськогосподарської організації в значній мірі залежить від обсягу ресурсів, їх структури, швидкості оновлення, ефективності використання, рівня розвиненості та спеціалізації. На рівні підприємства всі ці аспекти визначаються його ресурсним потенціалом.

У цьому контексті ресурсний потенціал складається як конкретне поєднання різних категорій ресурсів, що присутні у сфері агробізнесу підприємства [44].

Ресурсний потенціал сільського господарства формується внаслідок взаємодії природно-кліматичних умов і ключових виробничих факторів, таких як кількість та якість земель сільськогосподарського призначення, стан матеріально-технічної бази, наявність трудових ресурсів, що задіяні в сільськогосподарському виробництві.

Для досягнення розвитку підприємств агробізнесу ресурсний потенціал повинен бути не лише простим скупченням окремих видів ресурсів, але й системою взаємопов'язаних оптимальних кількісних та якісних ресурсних пропорцій. В цьому контексті важливо відзначити, що кожен окремий компонент ресурсного потенціалу має свою унікальну спрямованість як фактор, що визначає ефективність функціонування підприємства [32].

Ключовим принципом формування механізму управління ресурсами є принцип взаємозамінності, який враховує наявність двох ефектів: масштабування від накопичення ресурсів та взаємодії між накопичувачами ресурсів. Перший ефект пов'язаний з тим, що накопичення конкретного типу ресурсів призводить до прискорення темпів його подальшого накопичення.

Суть другого ефекту полягає в тому, що підприємство може збільшувати запас певного ресурсу одночасно із зростанням обсягів інших ресурсів. Оскільки величина ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства прямо залежить від всіх видів ресурсів, які в ньому наявні, розширення одного ресурсу у взаємодії з іншими дозволяє досягти цілей підприємства. Проте найчастіше це важко досягти без зменшення споживання інших видів ресурсів.

На цьому ґрунтується постулат про стратегічну залежність становища підприємства в ринковому просторі від його внутрішнього стану, що характеризується, перш за все, параметрами наявних ресурсів. Тому для створення найефективнішої комбінації наявних у сільськогосподарського

підприємства ресурсів необхідно ефективно керувати процесом створення, оновлення, розвитку та використання ресурсного потенціалу.

Ресурсний потенціал представляє собою не тільки сукупність ресурсів, але й потенційні можливості для цілеспрямованого розвитку підприємства, які приховані в цих ресурсах. Реалізація цих можливостей виявляється у конкретних результатах діяльності організації. Оскільки обмежена кількість ресурсів, і ті самі ресурси можна використовувати різним чином, ефективне управління ними є необхідністю. Усі ресурси підприємства взаємодіють та залежать один від одного, і збалансоване оптимальне співвідношення між ними відкриває перспективи для створення економічної системи з максимальною продуктивністю.

Стійкість та стабільність економіки, включаючи галузі, комплекси та окремі підприємства, зокрема сільськогосподарські, можливі лише за умови комплексного використання факторів виробництва – ресурсів. Наявність і оптимальне поєднання цих факторів відіграють ключову роль у формуванні рівня економічного розвитку. Таким чином, ефективність функціонування підприємств залежить від ретельного врахування впливу основних факторів сільськогосподарського виробництва – праці, землі та капіталу – з удосконаленням використання ресурсного потенціалу.

На сьогоднішній день відсутній достатньо розвинений методичний інструментарій і єдина система показників, які враховували б рівень наявності та ступінь ефективності використання ресурсного потенціалу. Також відсутній загальноприйнятий методологічний підхід для оцінки цього потенціалу. Визначення методу залежить від мети та завдань дослідження, рівня, на якому проводиться аналіз та оцінка, а також підходу до розуміння сутності та змісту процесів формування, розвитку та відтворення ресурсного потенціалу.

Економіко-соціальну категорію ресурсного потенціалу сільського господарства слід розглядати як сукупність продуктивних сил, які взаємодіють між собою в органічній єдності.

На рис. 1.9. представлено класифікацію учасників аграрного бізнесу в залежності від наявності та ефективності використання ресурсного потенціалу.

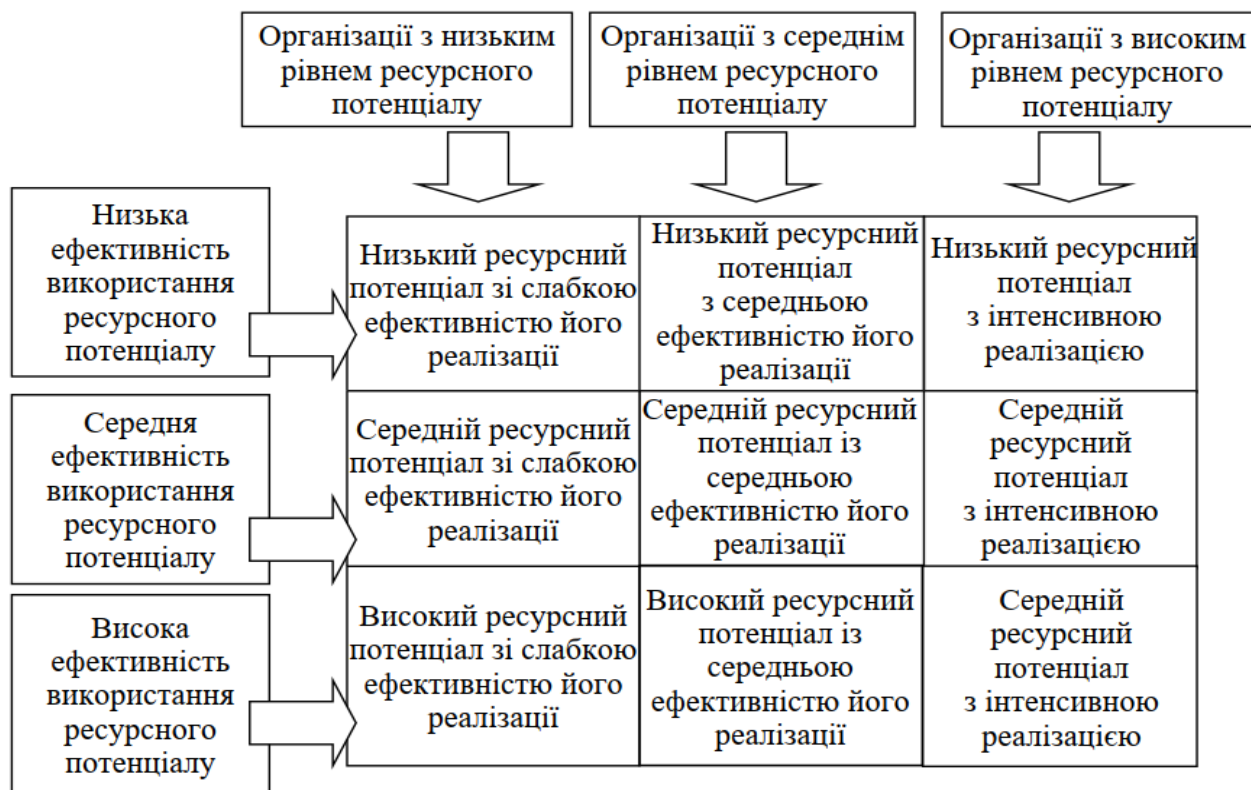

Рис. 1.9. Систематизація суб'єктів аграрного бізнесу по наявності та ступеню ефективності використання ресурсного потенціалу

Побудовано автором за джерелом [23]

Оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу ґрунтується на розподілі його на конкретні компоненти. Такий поділ дає можливість поетапно оцінювати результативність кожного з них та проводити аналіз загальної ефективності ресурсного потенціалу та його використання. Дослідники рекомендують класифікувати методи оцінки ресурсного потенціалу та його використання на ресурсні, витратні, комплексні та результативні, як зображено на рисунку 1.4.

В господарській діяльності аграрних підприємств досить поширено проведення оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу за допомогою різних методів, таких як порівняльний, бальний, експертний, рейтинговий, а також економіко-математичне моделювання та інші.

Оцінка ефективності ресурсного потенціалу для аграрних підприємств стає складною через те, що ресурси в цій галузі доволі важко оцінити, особливо в

грошовому виразі щодо природних ресурсів. Хоча для їх оцінки використовують відновлювальні та рентні показники, ці методи не повністю надають достовірну оцінку земельних ресурсів, що ускладнює розробку методології грошової оцінки потенціалу сільськогосподарського виробництва.

Рис. 1.10. Групи методів оцінки ресурсного потенціалу аграрних підприємства

Побудовано автором за джерелом [17]

Критерії, які використовуються для оцінки ефективності використання матеріально-технічних компонентів ресурсного потенціалу аграрних підприємств.

Оцінку ефективності використання персоналу як складової ресурсного потенціалу можна проводити за допомогою натуральних і вартісних показників продуктивності праці. Натуральні показники продуктивності праці включають у себе складність виробництва одиниці товару, яка визначається часовими витратами на виготовлення одиниці продукції. Збільшення кількості вироблених товарів за той самий період часу або зменшення часових витрат на виготовлення одиниці продукції свідчить про зростання натуральної продуктивності праці.

З іншого боку, ефективність праці виявляється через показник продуктивності, який відображає, наскільки ефективно працівник виробляє

продукцію протягом одиниці робочого часу. Високий рівень цього показника свідчить про ефективне використання робочих ресурсів у рамках загального потенціалу підприємства.

Таблиця 1.2

Показники ефективності використання виробничого капіталу

Показники	Розрахунок показника
Продуктивність основного капіталу	товарна продукція (валова продукція) / середньорічна вартість основного капіталу
Капіталомісткість	середньорічна вартість основного капіталу / товарна продукція (валова продукція)
Коефіцієнт придатності	вартість основного капіталу / первісна вартість основного капіталу
Коефіцієнт оновлення	вартість основного капіталу, що надійшли за рік / первісна вартість основного капіталу
Коефіцієнт вибуття	вартість основного капіталу, що вибули за рік / первісна вартість основного капіталу
Коефіцієнт зносу	знос основного капіталу / первісна вартість основного капіталу
Капіталоозброєність	середньорічна вартість основного капіталу / середньорічна чисельність персоналу
Рентабельність основних засобів	прибуток (чистий прибуток) / середньорічна вартість основного капіталу
Прибуток на 1 грн мат. витрат	прибуток / матеріальні витрати
Матеріаловіддача	валова продукція / матеріальні витрати
Матеріаломісткість	матеріальні витрати / валова продукція

Згруповано автором за джерелом [45]

Дослідження потенціалу сільськогосподарських підприємств може проводитися різними методами, зокрема, застосуванням методу оптимального використання всіх складових ресурсного потенціалу, що дозволяє створити модель, що описує, як підприємство використовує свій ресурсний потенціал

$$P = f \sum_i^n N_i, \quad (1.1)$$

де P – ресурсний потенціал; N – вид ресурсів; n – кількість видів ресурсів.

У таких умовах можна представити рівень використання ресурсного потенціалу підприємства у формі:

$$P_z = f \sum_i^n N_i Z_i \quad (1.2)$$

де P_z – рівень використання ресурсного потенціалу; Z_i – рівень використання i -го ресурсу.

Для виявлення потенційних можливостей виробництва при проведенні розрахунків можна враховувати, що рівень використання ресурсів може бути визначений як у плановому (за допомогою прогностичних показників), так і у фактичному аспектах. Додатково точно встановити рівень використання наявного ресурсного потенціалу можна за умов врахування впливу зовнішніх та внутрішніх чинників середовища з використанням виробничої функції:

$$P_z = R * T^a * S^b * F^c \quad (1.3)$$

де R – коефіцієнт приведення; T – трудовий потенціал; S – потенціал предметів праці; F – потенціал засобів праці; a, b, c – коефіцієнти, які визначають вплив конкретного фактору на ступінь використання ресурсного потенціалу.

Зміну рівня наявного ресурсного потенціалу аграрного підприємства з урахуванням впливу факторів можна виразити у формалізованій формі. Для цього використовуємо припущення, що внутрішнє середовище впливає на кожен вид ресурсів через вплив окремих елементів, тоді як зовнішнє середовище викликає вплив від кількох елементів:

$$P_j = f \sum_{i=1}^n O_i D_{oi} + \sum_{i=1}^n M_i D_{mi}, \quad (1.4)$$

де P_j – ступінь зменшення виробничого потенціалу внаслідок впливу факторів; O_i – вплив факторів, що мають один елемент; M_i – вплив факторів, що мають багато елементів; D_{oi}, D_{mi} – коефіцієнти, які враховують частку факторів, відповідно, внутрішнього і зовнішнього середовища в загальному їх обсязі.

Критерії та методичний інструментарій, які були описані, дають можливість ефективніше наводити орієнтацію при встановленні поточних цілей аграрного підприємства.

На рисунку 2 зображено структуру роботи суб'єктів аграрного бізнесу з високою ефективністю використання ресурсного потенціалу.

Рис. 1.11. Схема функціонування суб'єктів аграрного бізнесу з високою ефективністю використання ресурсного потенціалу

Побудовано автором за джерелом [17]

Важливо відзначити, що ресурсний потенціал представляє собою комплексний показник. Іншими словами, окремі аналізи якісних і кількісних показників ефективності підприємства не є достатньо інформативними і не дозволяють розробити довгостроковий план його розвитку. Лише урахування всіх складових ресурсного потенціалу у взаємодії між ними дозволяє здійснити аналіз усіх доходів та ризиків на короткостроковому та довгостроковому горизонті. Цей підхід може бути застосований як до агропромислового комплексу регіону, так і до конкретного підприємства. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу може бути досягнуте двома шляхами: підвищення рівня самого потенціалу та оптимізація використання його можливостей.

Для підприємств з низькою ефективністю використання ресурсного потенціалу можуть бути розглянуті такі заходи, як технологічна модернізація,

інтенсифікація виробництва, впровадження ресурсозберігаючих технологій, пошук шляхів збільшення ресурсного потенціалу.

Для підприємств із середньою ефективністю використання ресурсного потенціалу можуть бути розглянуті такі дії, як переорієнтація виробництва, визначення ключових елементів структури ресурсного потенціалу, які слід мінімізувати, а також підвищення потенціалу за рахунок ефективного використання наявних ресурсів.

Для підприємств із високою ефективністю використання ресурсного потенціалу можливі такі заходи, як впровадження інноваційних технологій у сільському господарстві, розширення спектру виробництва, стимулювання працівників шляхом оптимізації системи оплати праці, раціоналізація структури ресурсного потенціалу, можливе перенаправлення виробництва на нові види продукції та цілеспрямоване технічне або технологічне оновлення.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ТОВ «АГРОТРАНС»

2.1. Сучасні виклики для розвитку аграрних підприємств України

Ефективний розвиток аграрних підприємств залежить від різноманітних чинників, таких як системи взаємодії різних видів ресурсів. Серед них земля є основним фактором, і вона виступає важливою умовою для сільськогосподарського виробництва, активно взаємодіючи з процесом створення продукції. Родючість є ключовою характеристикою землі, і при правильному використанні вона не тільки не зменшується, а й може зростати. Земля, як природний ресурс, не має аналогів, тому її обмежена доступність є суттєвою. В агросекторі України довгий час існували в основному орендні відносини, які формувалися між власниками земельних паїв та суб'єктами виробництва.

Для українського аграрного ринку є характерною висока кількість підприємств із значним земельним банком. Згідно із даними Державної служби статистики України на 2021 рік, існувало 39 301 підприємство, яке володіло сільськогосподарськими угіддями. З цієї кількості 12% володіли земельним банком від 1 до 5 тисяч гектарів, а 2% - більше 5 тисяч гектарів. Важливо відзначити, що підприємства з обсягом земель від 1 до 5 тисяч гектарів обробляли 49% загальної площі сільськогосподарських угідь, тоді як господарства із площею понад 5 тисяч гектарів - 25%. Враховуючи, що часто агрохолдинги оформлені як група підприємств, можна стверджувати, що 74% обробляється великими та середніми сільськогосподарськими підприємствами.

Перед початком війни великі та середні аграрні підприємства, які дотримувалися принципів сталого розвитку, активно впроваджували аспекти екології, соціальної відповідальності та економічної стійкості. Проте конфлікт суттєво змінив ситуацію. З початком війни пріоритети зсунулися від

впровадження сталих розвиткових практик, оскільки господарства стали стикатися з проблемами фінансового виживання. В умовах війни менше уваги приділялось технологіям, замість цього акцентувалася на підтримці власних працівників, пайовиків, місцевих громад, а також на допомозі Збройним Силам України.

Таблиця 2.1

Розподіл підприємств за площею сільськогосподарських угідь, яка була у власності та користуванні у 2021 році

	Кількість підприємств		Площа с/г угідь	
	одиниць	у % до загальної кількості	тис. га	у % до загальної площі с/г угідь
Підприємства, що мали с/г угіддя, га	39 301	100	20 823	100
до 5,00	1 766	5	6	0
5,01–10,00	1 827	5	14	0
10,01–20,00	3 036	8	47	0
20,01–50,00	9 460	24	353	2
50,01–100,00	5 167	13	374	2
100,01–500,00	9 371	24	2 290	11
500,01–1000,00	3 228	8	2 314	11
1000,01–5000,00	4 845	12	10 150	49
більше 5000,00	601	2	5 274	25

Аграрії також стикалися з необхідністю швидко змінювати свої стратегії через виклики, що виникали внаслідок воєнного конфлікту. Протягом цього періоду вони зіткнулися зі зниженням темпів експорту, труднощами у перебудові логістики, енергетичною кризою та підвищенням вартості матеріально-технічного забезпечення.

Внаслідок війни в Україні сталася втрата контролю над деякими територіями, які раніше використовувались для сільськогосподарського виробництва. Це викликало зменшення загальної площі оброблюваних земель і обмеження доступу до природних ресурсів, необхідних для сільського

господарства. Зокрема, російське вторгнення призвело до того, що Україна стала найбільш замінованою країною у світі.

На сьогоднішній момент більше 40% територій України є замінованими, що призводить до неможливості займатися сільським господарством та втрати значної кількості сільськогосподарської продукції.

За структурою збитків найбільші спричинені втратою або частковим пошкодженням сільськогосподарських угідь та неможливістю збору врожаю. Сільськогосподарські угіддя зазнали двох основних типів ушкоджень: мінування та пряме фізичне пошкодження.

Рис. 2.1. Структура пошкоджень за категоріями в наслідок воєнних дій

Також важливо відзначити значні втрати, що виникли внаслідок пошкодження сільськогосподарської техніки та зруйнування або ушкодження зерносховищ.

На значній частині сільськогосподарських територій ведення сільськогосподарської діяльності стало неможливим через втрату виробничо-ресурсного потенціалу аграрного сектора. Також зменшується використання

добрив і пестицидів, що знижує врожайність сільськогосподарських культур і погіршує якість ґрунту. Загалом це призвело до значних втрат загальної врожайності порівняно з більш успішною ситуацією у 2021 році (див. табл. 2).

Таблиця 2.2

**Групування підприємств за розмірами зібраної площі зернових та
зернобобових культур у 2021 році**

	Кількість підприємств		Обсяг виробництва (валовий збір)		Урожайність, ц/га
	одиниць	у % до загальної кількості	тис. т	у % до валового збіру	
Всі підприємства	32 403	100	69 689	100	59,3
до 1 тис. Га	29 319	90	24 365	35	50,2
1-2 тис. Га	1 938	6	15 567	22	57,9
2-3 тис. Га	604	2	8 978	13	61,5
більше 3 тис. Га	542	2	20 778	30	70,4

Збитки від втрат тварин складають понад 136 мільйонів доларів. Важливо зауважити, що ускладнення утримання худоби виникають не тільки через прямі бойові дії, але й через обмеження фізичного доступу до ферм, утруднення здобуття кормів та надання ветеринарних послуг.

Порівняно з попереднім роком галузь тваринництва в Україні зменшилась на понад 15%, особливо в регіонах, де на початку минулого року було найбільше сільськогосподарських господарств. Ці регіони включають Чернігівську, Харківську, Сумську, Київську, Донецьку, Луганську, Миколаївську, Херсонську та Запорізьку області. На початку 2022 року ці регіони виробляли близько 1/5 від загального обсягу м'яса в Україні, приблизно третину молочної продукції та майже половину (44,8%) яєць.

Війна в Україні суттєво вплинула на аграрний сектор, зумовивши зниження виробництва сільськогосподарської продукції. Нестабільна ситуація в країні призвела до відсутності адекватного доступу до земельних ресурсів, високого ризику сільськогосподарської діяльності та відсутності інвестицій у цей сектор. Це призвело до зменшення площі посівів, врожайності, а також погіршення технічного стану агротехніки та інфраструктури. Обсяг виробництва

сільськогосподарської продукції скоротився від 5% до 30%, залежно від регіону та виду продукції.

Обсяги виробництва зернових культур знизилися на 37% порівняно з 2021 роком і становили близько 53,9 мільйонів тон. Понад 2 мільйони гектарів оброблюваних земель були втрачені через конфлікт та окупацію територій.

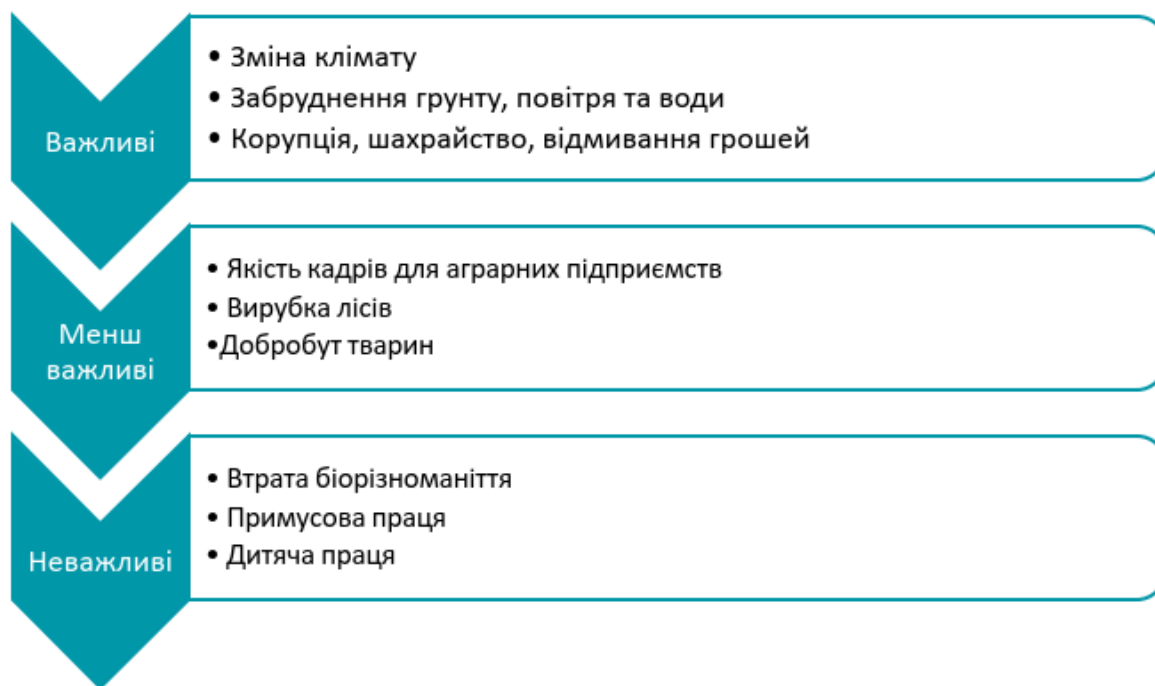

Рис. 2.2. Ступінь важливості проблем сталого розвитку для українського аграрного ринку

Проблеми сталого розвитку в Україні (розміщені в порядку зменшення їх актуальності на думку експертів):

1. Наслідки війни для екосистеми:

- знищення природних ресурсів та забруднення ґрунтів та водних джерел під час війни призвело до довготривалих наслідків для сільського господарства та продовольчої безпеки.

2. Загроза внаслідок знищення Каховської ГЕС:

- через руйнування Каховської ГЕС більше 100 тисяч гектарів сільськогосподарських угідь можуть перетворитися на пустелю. Це створить перешкоду для отримання їжі в цьому районі.

Зазначені проблеми сталого розвитку в Україні вимагають негайної уваги та ефективних заходів для вирішення, спрямованих на відновлення екологічної

стійкості та забезпечення продовольчої безпеки в країні [13].

Внаслідок варварської воєнної агресії Росії, Україна зіткнулася з численними перешкодами для інвестицій в сталий розвиток.

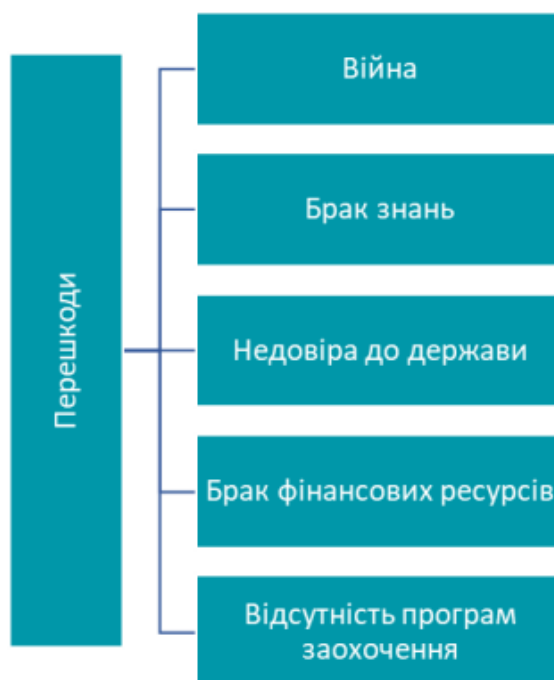

Рис. 2.3. Ієрархія перешкод для впровадження принципів сталого розвитку

Основною перешкодою інвестицій в сталий розвиток учасники опитування зазначили війну, яка все ще триває в Україні. На жаль, вона наносить неймовірну шкоду українській екологічній системі, економіці, населенню. До поки триває війна, інвестиції в сталий розвиток малоефективні.

На жаль, лівова частка українських аграріїв не розуміють, що таке сталий розвиток та навіщо це робити. Без якісної освітньої програми інвестиції в сталий розвиток робитися не буде.

Україна – поки що залишається країною з високими ризиками, з високим рівнем недовіри до держави та корупційними історіями. Цей фактор не дозволяє вільно залучати інвестиції в сталий розвиток.

Наразі українські аграрні компанії мають значні фінансові проблеми через проблеми зі здійсненням експорту, низьку ціну на внутрішньому ринку та зростання вартості виробничих ресурсів. В подібних умовах важко виділити кошти на інвестиційні проекти, які доволі часто не мають швидкої окупності.

Відсутність програм заохочень. Доволі часто для запровадження певних програм, які не швидко окупаються, потрібні додаткові програми заохочення. На жаль, в Україні вони наразі відсутні.

Інвестиційні потреби українських великих та середніх аграрних підприємств виглядають наступним чином (по мірі зниження їх необхідності).

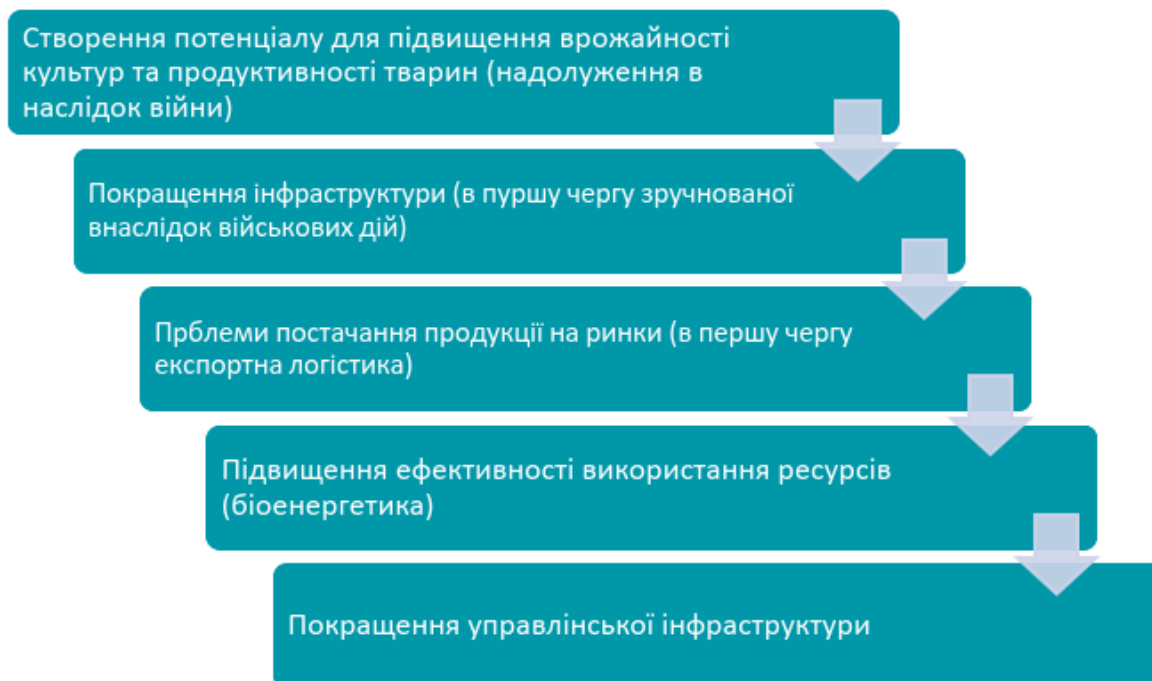

Рис. 2.4. Пріоритетність інвестиційних потреб українського агросектору

Створення передумов для підвищення урожайності сільськогосподарських культур та підвищення продуктивності тварин стає важливим завданням в умовах скорочення ліквідності українських аграрних підприємств внаслідок воєнного конфлікту. Це зниження врожайності може бути обумовлене зменшенням використання добрив, невідповідним застосуванням технологій та погіршенням якісних характеристик ґрунтів. Для відновлення врожайності потрібен не лише час, але й додаткові інвестиції.

Внаслідок військових дій в Україні значна кількість інфраструктурних об'єктів, таких як дороги, мости, переправи, елеватори та інші, були зруйновані та потребують відновлення. Крім цього, виникає додаткова потреба в будівництві нових інфраструктурних об'єктів через руйнування традиційних логістичних маршрутів, таких як інфраструктура для зберігання та перевалки

зерна на західних кордонах, а також створення нових об'єктів у річкових портах Дунаю та інших регіонах. Додатковою проблемою залишається потреба в меліорації на півдні України, яка вимагає, як мінімум, відновлення, якщо не розширення.

Отже, війна призвела до виникнення численних факторів, які негативно вплинули на розвиток аграрних підприємств України, послабивши їх ресурсний потенціал. Це призвело до наступних труднощів у сільському господарстві:

1. Зменшення виробництва сільськогосподарської продукції: нестабільна ситуація в країні призвела до втрати адекватного доступу до земельних ресурсів, збільшення ризиків для ведення сільського господарства та спаду інвестицій у цей сектор. Це призвело до зменшення обсягів посівів та врожайності, а також до погіршення технічного стану агротехніки та інфраструктури. Обсяг виробництва сільськогосподарської продукції зменшився від 5% до 30%, в залежності від регіону та виду продукції.

Обсяги виробництва зернових культур знизилися на 37% порівняно з показником 2021 року і склали близько 53,9 млн. тонн. Понад 2 мільйони гектарів оброблюваних земель втрапилися через конфлікт та окупацію територій.

2. Збільшення потреби у продовольстві: Україна, завдяки глобалізації та інтеграції економіки, раніше забезпечувала значний обсяг продовольства на світовому ринку. Однак внаслідок війни та складної економічної ситуації українські фермери стикаються з труднощами в задоволенні попиту за кордоном. Це призводить до збільшення обсягів імпорту продовольства в інші країни, що може спричинити дисбаланс на світовому ринку та підвищити ціни на деякі продукти. Понад 70% сільських господарств зазнали збитків через війну, а втрати доходів сільських господарств у середньому становили 30—40%.

3. Втрата територій для сільськогосподарського виробництва: Війна в Україні також веде до втрати контролю над певними територіями, які раніше використовувались для сільськогосподарського виробництва. Це викликає зменшення загальної площі оброблюваних земель та обмеження доступу до

природних ресурсів, необхідних для сільського господарства. Повномасштабне російське вторгнення зробило Україну найбільш замінованою країною у світі.

На даний момент більше 40% територій України є замінованими, що призводить до неможливості ведення сільського господарства та недоотримання значної кількості продукції [6].

4. Гуманітарна криза та переселення: Збільшення кількості внутрішнього переміщення населення та переселення внаслідок війни створює додатковий тиск на продовольчу систему. Конфлікт призвів до масової міграції внутрішньо переміщених осіб та еміграції за кордон, що викликало втрату робочої сили у сільському господарстві та обмежило виробничі можливості. Біженці та переселенці потребують додаткової допомоги для задоволення їх базових потреб, зокрема у сфері продовольства. З моменту початку повномасштабної війни, валовий внутрішній продукт (ВВП) України впав приблизно на 0,5%, це приблизно 1 мільярд доларів, на кожні 100 000 українців, які залишили країну.

5. Екологічні наслідки: Під час війни сталися пошкодження природних ресурсів, забруднення ґрунтів та водних джерел, що матиме довгострокові наслідки для сільського господарства та продовольчої безпеки.

Внаслідок зруйнування Каховської ГЕС, понад 10 тисяч гектарів сільськогосподарських земель можуть перетворитися на пустелі, що призведе до неможливості отримання продовольства з цих територій [13].

У підсумку, вплив війни в Україні на забезпечення сталого розвитку аграрного сектору є серйозним викликом, який потребує колективних зусиль та співпраці між державами. Стабільність та підтримка сільськогосподарського сектору України є критично важливими для забезпечення сталого розвитку та безпеки продовольчого сектору глобальної економіки. Відновлення сільськогосподарської інфраструктури, підтримка аграрного виробництва та створення сприятливих умов для ефективного функціонування аграрного сектору України важливі не лише для нашої країни, але й для світової продовольчої безпеки в цілому.

2.2. Аналіз ресурсного потенціалу підприємства

Згідно з законодавством України, товариство з обмеженою відповідальністю "Агротранс", розташоване в м. Болград, Болградському районі Одеської області, є юридичною особою, створеною 4 жовтня 2001 року, із статутним капіталом у розмірі 2 893 100 гривень. Керівником компанії є Іван Маринович Кулінський. Створення ТОВ відповідає вимогам Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, а також законів України "Про господарські підприємства", "Про цінні папери та фондову біржу" та інших чинних нормативно-правових актів.

Організаційно-правова форма підприємства базується на колективній формі власності та спрямована на вирощування сільськогосподарських культур, розведення тварин, виробництво та реалізацію сільськогосподарської продукції. Станом на 2022 рік підприємство має посівну площу розміром 1698,73 га.

Спеціалізація означає фокусування уваги на розвитку однієї чи кількох галузей з метою масового виробництва конкретного виду продукції. Це базується на використанні капіталу та енергії, а також врахуванні природно-економічних умов певної зони. Спеціалізація визначає напрямок розвитку сільського господарства та сприяє концентрації виробництва за певними економічними зонами та конкретними підприємствами, включаючи окремі виробничі підрозділи.

Аналіз ресурсного потенціалу підприємства вимагає врахування різних параметрів, серед яких ключовими є розміри, виручка, дохід та прибуток підприємства.

Розміри підприємства визначаються не лише за обсягом валової продукції та площею землекористування, а й за структурою земель, взаємозалежністю виробничих процесів, технологією виробництва, рівнем механізації, доступністю транспорту, розміщення населених пунктів та іншими факторами

Обсяг валової продукції значно впливає на спеціалізацію господарства, його оснащеність фондами, рівень енергозабезпеченості та енергоозброєності

праці. Розміри підприємства в основному відображають обсяги новоствореної продукції, іншими словами, валового доходу

Аналіз цих параметрів надасть детальні уявлення про ефективність використання ресурсів, фінансову стійкість та конкурентоспроможність підприємства (табл.2.3).

Таблиця 2.3

Аналіз ресурсного потенціалу ТОВ «Агротранс»

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. до 2020 р., %
Площа сільськогосподарських угідь, га	1698,73	1698,73	1698,73	100,0
з них рілля, га	1698,73	1698,73	1698,73	100,0
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	30485,0	57026,0	34629,0	113,7
Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.	34781,0	15382,0	60709,0	В 1,7 рази
Авансований капітал, тис. грн.	65266,0	72408,0	85338,0	130,8
Середньооблікова кількість працівників, осіб	34	30	26	76,5
в тому числі зайнятих в:				
- рослинництві	21	21	17	81,0
- тваринництві	13	9	9	69,3
Припадає на 1 середньооблікового працівника сільськогосподарських угідь, га	50,0	56,6	65,3	130,6
Поголів'я великої рогатої худоби, ум. гол.	30	19	19	В 6,3 рази
у тому числі:				
- корів	12	9	9	75,0
- поголів'я свиней	46	105	120	В 2, 6 рази
- вівці	153	103	130	85,0
Вартість валової продукції, тис. грн.	19220,0	46285,0	49660,0	В 2, 6 рази

*Джерело: річні фінансові звіти підприємства за 2020-2022 роки

Проведений аналіз наявності ресурсного потенціалу ТОВ «Агротранс» та рівня забезпеченості його виробничими ресурсами наглядно демонструє позитивну динаміку до зростання вартісних показників, а саме: середньорічна вартість основних засобів у середньому за 2020-2023 роки становила зросла на 13,7 %, оборотного капіталу – в 1,7 рази, відповідно авансованого капіталу – на 30,8 %.

Помітне скорочення чисельності працівників, зайнятих у сільському господарстві, що, в першу чергу, пов'язано із мобілізацією чоловіків до лав ЗСУ та міграцією жінок за кордон. В розрізі показників, що характеризують поголів'я тварин, то зростання відбувається по поголів'ю свиней в 2,6 рази, тоді як по іншим видам тварин відбувається помітне скорочення. Разом з тим, вартість валової продукції значно зросла в 2023 році, і становила 49660 тис.грн, що в 2,6 рази більше за 2020 рік.

Шляхом підвищення ефективності різних аспектів своєї діяльності, таких як виробнича, комерційна та сервісна, підприємство отримує можливість зменшити витрати і, в результаті, забезпечує собі можливість генерації більших прибутків. Ефективне ведення операційної діяльності сприяє задоволенню інтересів всіх зацікавлених сторін, таких як власники бізнесу, персонал, держава та споживачі.

Матеріально-технічне забезпечення - це процес обігу товарів у сфері матеріального виробництва, що включає в себе постачання підприємств різноманітними ресурсами, такими як сировина, матеріали, комплектуючі, напівфабрикати, готові вироби та інші необхідні компоненти для виробництва та не виробничого споживання. Належна організація системи матеріально-технічного забезпечення є важливим аспектом для безперервного функціонування підприємства та забезпечення його всіма необхідними матеріальними ресурсами, що визнається як ключовий елемент ефективної організації виробництва.

До складових ресурсного потенціалу підприємства входять оборотний та необоротний капітал, а також власний та позичковий капітал. Проведемо детальний структурний аналіз активів і пасивів підприємства за допомогою наступної таблиці (табл. 2.4).

За дослідний період, в структурі активів балансу понад 50 % припадає на необоротні активи – 70,5% приходилася на оборотні активи, що свідчить про те, що підприємство недостатньо використовує свій необоротний капітал. Слід зазначити, що вартість основних засобів займає 45,2 % в структурі авансованого

капіталу. В останні два роки спостерігаються стала тенденція суттєвого зростання частки необоротних активів. Щодо оборотних активів, то суттєва частка припадає на незавершене виробництво, що, насамперед, представлено тваринами на відгодівлі.

Таблиця 2.4

Аналіз структури оборотного та необоротного капіталу

ТОВ «Агротранс» на кінець року

Показник	2020 р.		2021 р.		2022 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Необоротні активи – всього	41666	62,2	40505	50,1	50042	55,7
з них:						
- незавершені капітальні інвестиції	2136	3,2	2507	3,1	-	-
- основні засоби	29612	44,2	28483	35,2	40596	45,2
- довгострокові біологічні активи	9918	14,8	9515	11,8	9446	10,5
Оборотні активи – всього	25300	37,8	40298	49,9	39831	44,3
з них: Запаси, в т.ч. :	22303	33,3	29804	36,9	31440	35,0
- виробничі запаси	1860	1,8	5983	7,4	1248	1,4
- незавершене виробництво	13667	20,4	10511	13,0	14156	15,8
- готова продукція	6776	10,1	13310	16,5	16036	17,8
- поточні біологічні активи	569	1,0	648	0,8	897	0,1
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	2416	3,5	8214	10,2	5967	6,6
в т.ч.:						
- з бюджетом	-	-	-	-	912	1,0
- інша поточна дебіторська заборгованість	-	-	37	0,1	150	5,6
Гроші та їх еквіваленти	12	0,1	1595	2,0	465	0,5
- рахунки в банках	12	0,1	1595	2,0	465	0,5
Баланс	66966	100	80803	100	89873	100

*Джерело: річні фінансові звіти підприємства за 2020-2022 роки

З метою пошуку напрямів підвищення ефективності використання капіталу підприємства для забезпечення ефективності використання ресурсного потенціалу слід провести аналіз структури власного та позичкового капіталу підприємства (тал. 2.5). Це допоможе дозволить оперативно відшукати наявні «слабкі сторони» та прийняти управлінські рішення щодо їх швидкого усунення, що дасть змогу значно підвищити фінансову стійкість підприємства та його прибутковість.

Таблиця 2.5

**Аналіз структури власного та позичкового капіталу ТОВ «Агротранс»
(на кінець року)**

Показник	2020 р.		2021 р.		2022 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Власний капітал – всього, в тому числі:	46081	72,0	66411	82,9	76702	85,3
- зареєстрований капітал	2516	3,9	2516	3,1	2893	3,2
- резервний капітал	11888	18,6	11888	14,7	11888	13,2
- нерозподілений прибуток	31667	49,5	52007	64,4	62298	69,3
- неоплачений капітал	-	-	-	-	377	0,4
Довгострокові зобов'язання - всього	5622	8,8	5631	69,7	2700	3,0
Поточні зобов'язання – всього, в тому числі:	12310	19,2	8761	18,8	10471	11,7
- товари, роботи, послуги	4307	6,7	555	0,7	1354	1,5
- розрахунками з бюджетом	489	0,8	804	1,0	121	0,0
- розрахунками зі страхування	-	-	37	0,1	3	0,0
- розрахунками з оплати праці	-	-	154	0,2	3	0,0
Доходи майбутніх періодів	6486	10,1	6307	7,8	6131	6,8
Інші поточні зобов'язання	1028	1,6	904	1,1	25859	28,8
Баланс	64013	100	80803	100	89873	100

**Джерело: річні фінансові звіти підприємства за 2020-2022 роки*

За дослідний період в структурі капіталу підприємства понад 72 % займає власний капітал, що свідчить про забезпеченість підприємства власними ресурсами. Найбільша питома вага в структурі власного капіталу припадає саме на нерозподілений прибуток підприємства, частка якого зросла з 49,5 % в 2020 році до 69,3 % в 2022 році. Отже, підприємство, використовуючи тільки власний капітал, має найвищу фінансову стійкість (його коефіцієнт автономії дорівнює одиниці), проте тим самим обмежує темпи свого розвитку (не може забезпечити формування необхідного додаткового обсягу активів у періоди сприятливої кон'юнктури ринку) і не використовує фінансові можливості приросту прибутку на вкладений капітал.

З огляду на зазначене, на даний час перед підприємством повстає ключове завдання у визначенні оптимальної структури основного та оборотного капіталу, а також джерел фінансових ресурсів із урахуванням факторів, які обов'язково слід враховувати при розробці та реалізації політики фінансування.

2.3. Оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства

Ресурсний потенціал підприємства формується за допомогою ключових ресурсів, таких як земельні ресурси, основний та оборотний капітал, трудові ресурси.

Використання земельних ресурсів ТОВ "Агротранс" визначається виробництвом сільськогосподарської продукції на одиницю відповідної площі та показниками вартості (валовою та товарною продукцією, прибутком) на відповідну площу. Детальний аналіз ефективності використання земельних ресурсів підприємства представлений у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Валовий збір сільськогосподарських культур в ТОВ «Агротранс», ц

Сільськогосподарські культури	2020р.	2021 р.	2022 р.	В середньому за 2019-2022рр.	2022р. до 2020 р., %
Зернові та зернобобові – всього:	12410	62890	44844	40048	В 3,6 рази
з них:					
- пшениця	5270	30296	23754	19773	В 4,5 рази
- кукурудза на зерно	4006	13945	7774	8575	В 1,9 рази
- ячмінь	3134	18649	13316	10766	В 42, 5 рази
Насіння соняшнику	6138	14028	6959	95088	113,3

**Джерело: річні фінансові звіти підприємства за 2020-2022 роки*

Аналіз показників таблиці 2.6 свідчить, про доволі значне зростання валового збору по кожному виду сільськогосподарської продукції при незмінній площі загальних сільськогосподарських посівів. Така тенденція свідчить про раціональне та ефективне використання фонду сільськогосподарських земель господарства.

Виробництво продукції тваринництва проаналізуємо за показниками таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Виробництво продукції тваринництва в ТОВ «Агротранс», ц

Назви сільськогосподарської продукції	2020р.	2021 р.	2022 р.	В середньому за 2019-2022рр.	2022р. до 2020 р., %
Приріст живої маси великої рогатої худоби	4,0	3,74	3,69	3,81	92,25
Приріст живої маси свиней	65,71	62,11	61,01	62,94	92,85
Приріст живої маси вівець	12,03	11,14	18,69	13,95	В 1, 5 рази
Надій молока	189	186	220	198	116, 0

**Джерело: річні фінансові звіти підприємства за 2020-2022 роки*

За проведеним аналізом на основі показників таблиці 2.7 слід відмітити, що валове виробництво продукції тваринництва в господарстві характеризується спадом приросту живої маси великої рогатої худоби та свиней, в той же час спостерігається помітне зростання приросту живої аси вівець на 50 % та надою молока на 16 %.

Аналіз використання ресурсного потенціалу наведемо за показниками таблиці 2.8.

Порівнюючи 2020 та 2022 роки в таблиці 2.8, ми спостерігаємо позитивну тенденцію майже по всім показникам. Бачимо збільшення одержаного прибутку в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, що відбулося за рахунок збільшення виробництва продукції в натуральному виразі. Спостерігається зменшення тривалості обороту оборотних засобів що свідчить про збільшення виробництва продукції при даному обсязі оборотних коштів.

Також, якщо у 2020 р. на 1 грн. вартості основних засобів ТОВ «Агротранс» отримало 0,63 грн. валової продукції, то у 2022 р. – 1,43 грн. (більше в 2,3 рази). Відповідно капіталомісткість навпаки зменшилася із 1,59 грн. у 2020 р. до 1,17 грн. у 2022 р. (на 26,4 %).

Рівень рентабельності по підприємству за досліджуваний період є достатньо високим, проте в 2022 році порівняно з 2021 роком ці показники суттєво зменшилися, що пояснює зниження прибутку на підприємстві.

Таблиця 2.8

**Аналіз ефективності використання ресурсного потенціалу
в ТОВ «Агротранс»**

Показники	2020р.	2021 р.	2022 р.	У серед- ньому за 2020- 2022рр.	2022 р. до 2020р., %,
Ефективність використання земельних угідь					
Одержано з розрахунку на 100 га с.-г. угідь, тис.грн.:	86,4	27,2	29,2	47,6	33,8
- чистого доходу (виручки) від реалізації продукції					
- валового прибутку	15,5	12,2	81,4	36,4	В 5,3 рази
- чистого прибутку (збитку)	- 5,7	1196,6	605,7	598,9	х
Ефективність використання виробничого капіталу					
Основних засобів:					
Капіталовіддача, грн.	0,63	0,81	1,43	0,96	В 2,3 рази
Капіталомісткість, грн.	1,59	1,23	0,70	1,17	73,6
Оборотних засобів:					
Коефіцієнт оборотності	0,55	3,0	0,82	1,46	149,1
Коефіцієнт закріплення	1,81	0,33	1,22	1,12	0,67
Тривалість обороту, днів	164	400	124	229	75,6
Ефективність використання виробничого капіталу					
Виробничого капіталу в цілому					
Норма прибутку (збитку), %	-0,18	25,56	12,95	12,78	х
Одержано чистого доходу на 1 грн. авансованого капіталу, грн.	0,30	0,57	0,55	0,47	В 1,8 рази
Ефективність використання праці персоналу (продуктивність праці)					
Одержано з розрахунку на 1 середньорічного працівника, тис. грн.	43,2	1542,8	1910,0	1165,3	В 44,2 рази
- чистого доходу					
- валового прибутку	1,8	688,9	531,3	407,3	В 295,2 р.
- чистого прибутку (збитку)	-2,9	677,7	395,8	356,9	х
Економічна ефективність використання ресурсного потенціалу					
Рівень рентабельності продажу, %	-0,5	43,9	20,7	21,4	х
Рівень рентабельності активів, %	-0,7	29,6	12,8	13,9	х
Рівень рентабельності основних засобів, %	-0,3	35,7	29,7	21,7	х
Рівень рентабельності оборотних засобів, %	-0,3	132,2	16,9	49,6	х

*Джерело: річні фінансові звіти підприємства за 2020-2022 роки

Наявний ресурсний потенціал підприємства використовується ефективно, про що свідчить динаміка зростання показників, які характеризують виробничі ресурси підприємства. Таким чином, ефективність використання ресурсного потенціалу підприємства свідчить про наявність стабільного економічного механізму, який дозволяє підприємству працювати ефективно та досягати високих економічних результатів у сільськогосподарському виробництві. Однак у підприємства є певні резерви для подальшого розвитку та підвищення його конкурентоспроможності.

РОЗДІЛ 3

ОБГРУНТУВАННЯ НАПРЯМКВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ТОВ «АГРОТРАНС»

3.1. Інклюзивна модель відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств

Управління відтворенням ресурсного потенціалу сільськогосподарських утворень, з точки зору пріоритетів і принципів інклюзивної економіки потребує розширення її основних складових з урахуванням екологічного, соціального та економічного векторів розвитку аграрних підприємств. Ми погоджуємося з твердженням І. Романюка, що традиційний компонент ресурсного потенціалу, а саме "трудові ресурси", стає основним каталізатором розвитку і відтворення агробізнесу. Він доповнюється різними похідними чинниками, такими як освіта, культура, соціальний розвиток, духовність та будівництво соціальної інфраструктури на сільських територіях. У цілому це формує якість та кількість даного складового ресурсного потенціалу підприємств [14]. Економічна компонента відтворення ресурсного потенціалу при здійсненні принципів інклюзивності передбачає необхідність проведення структурних змін у сфері аграрної економіки. Це включає забезпечення безпеки та конкурентоспроможності продукції, розробку соціально відповідальних інновацій і інвестицій, технологічну модернізацію агровиробництва і сільських територій. Врахування екологічних аспектів інклюзивності передбачає здійснення трансформації управління відтворенням ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств в напрямку збереження біорізноманіття, відновлення родючості ґрунтів, збереження біоресурсів та упередження їх втрат. Це створює умови для забезпечення продовольчої безпеки з урахуванням інтересів як теперішніх, так і майбутніх поколінь.

Відтворення виробничих ресурсів у контексті розвитку інклюзивних процесів у сфері сільського господарства створює додаткові можливості та

потенціал для сільського господарства. Ці ресурси можуть бути використані на користь агробізнесу та розвитку сільських територій (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Складові ресурсного потенціалу бізнес-суб'єктів за умов інклюзивних трансформацій агроєкономіки [14]

Процес інклюзивного відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств призводитиме до ефекту мультиплікатора, що дозволить вирішувати ключові завдання сталого розвитку сільського господарства і сільських територій. Створення додаткових можливостей інклюзивного ресурсного потенціалу сприятиме надійному запасу міцності та конкурентоспроможності галузі, при умові одночасного досягнення екологічних,

соціальних та економічних цілей розвитку суспільства.

Сучасна інклюзивна модель відтворення ресурсного потенціалу агросфери та сільських територій повинна базуватися на стратегічному підході до децентралізації соціально відповідального корпоративного агроменеджменту. Цей підхід враховує принципи бізнес-екосистемного підходу та управління активами як складовими ресурсного потенціалу. Основними методологічно-практичними аспектами цього концепту є:

1) простір: механізм використання ресурсного потенціалу агробізнесу в інтересах власників та громадських груп, який об'єднує бізнес-екосистемний та соціосистемний підходи;

2) відповідальність: організаційно-економічні механізми корпоративної соціальної відповідальності агробізнесу та партнерських відносин з державою для збереження, раціонального використання та відновлення ресурсів агросфери та сільських територій;

3) діяльність: залучення всіх елементів ресурсного потенціалу до суспільно-виробничого процесу з метою їхньої капіталізації на користь сучасних та майбутніх поколінь;

4) мультиплікативність: створення додаткових цінностей через корпоративний механізм управління ресурсами агросфери за умови полісуб'єктного підходу та моніторингу соціальної відповідальності агробізнесу. Це реалізується шляхом використання інформаційних платформ, що гарантують вільний доступ усім учасникам процесу відтворення ресурсного потенціалу сільської місцевості.

Реалізація такого стратегічного концепту інклюзивного агроменеджменту призведе до встановлення чіткого організаційно-економічного механізму для відтворення ресурсного потенціалу. Цей механізм буде орієнтованим на досягнення спільного екологічного, соціального та економічного ефекту. Взаємодія всіх цих чинників має призвести до підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняного агробізнесу і збільшення добробуту населення сільських територій, нації та суспільства в цілому.

Зміна акцентів та ціннісних орієнтирів у сфері агроменеджменту на користь інклюзивного розвитку бізнесу на сьогодні вимагає стабільного фундаменту збалансованого розвитку, який базується на наявних ресурсах та можливостях. Управління використанням та відтворенням ресурсного потенціалу повинно бути розглянуте з точки зору взаємодії природного біосередовища та соціально-економічної системи. На рівні агробізнесу досягнення такого балансу можливо за допомогою комплексу організаційно-економічних, правових, виробничо-технічних та соціально-екологічних заходів, які разом утворюють єдиний організаційно-економічний механізм відтворення ресурсного потенціалу агробізнесу. Критеріями ефективності цього механізму мають стати ступінь відтворювальності ресурсів, екологізація аграрного виробництва, забезпечення продовольчої безпеки нації та передумови для вирішення цілей сталого розвитку агробізнесу і сільських територій.

Інклюзивність має особливе значення для відтворення ресурсного потенціалу агроформувань, враховуючи екологічні вимоги. Це охоплює збереження екологічно чистих сільськогосподарських угідь і запобігання забрудненню, відновлення біорізноманіття тварин з утриманням їх генетично немодифікованого потенціалу, розвиток технічних ресурсів на інноваційній основі з мінімальним негативним впливом на природу і біоресурси. Також важливо використовувати агротехнології, спрямовані на відтворення агроєкосистем у виробничому процесі, відновлення оборотного капіталу (у вигляді насіннєвого фонду, кормів) на основі органічного агровиробництва та відновлення трудових ресурсів з усвідомленням важливості і пріоритетності завдань інклюзивності та сталого розвитку [15].

Забезпечення відтворення та відновлення ресурсного потенціалу в рамках амбіційних та критично важливих завдань інклюзивного розвитку аграрного сектору і сільських територій передбачає впровадження комплексного підходу до управління виробничими ресурсами. Організаційно-економічний механізм відтворення ресурсного потенціалу підприємств аграрного сектору має забезпечити системність і результативність економічних та організаційних

заходів, формуючи комплекс взаємодії елементів, важелів, інструментів, цілей, функцій і методів управління виробничими ресурсами з метою досягнення стратегічних цілей розвитку агробізнесу.

Забезпечення досягнення мети використання ресурсів через інтегрований функціонал організаційно-економічного механізму відтворення ресурсного потенціалу передбачає реалізацію базових функцій управління, таких як планування, організація, координація, мотивація та контроль. Стратегічна реалізація цього сукупного функціоналу повинна бути спрямована на визначення ключових завдань:

1) цілі, завдання та пріоритети відновлення ресурсів у сфері сільського господарства;

2) засоби, методи та форми відновлення ресурсів;

3) ризики, обмеження та перспективи застосування обраного інструментарію для відновлення ресурсного потенціалу;

4) критерії ефективності управління використанням ресурсів та оцінки досягнення визначених цілей визначаються для організаційно-економічного механізму з метою розширення можливостей і розмірів ресурсного потенціалу. Основною метою цього механізму є збільшення можливостей та масштабів ресурсного потенціалу через конкретизацію та використання потенціалу інклюзивного розвитку агробізнесу, що включає додаткові похідні активи від кожного компонента виробничих ресурсів агросфери та сільських територій.

Відновлення потенціалу аграрних утворень є складним і багатограним процесом, що базується на взаємодії різних чинників природного, біологічного, техніко-технологічного, соціально-економічного, демографічного та організаційно-управлінського характеру. Відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектору має стратегічне значення на світовому рівні і визначає можливості та перспективи поліпшення якості життя сучасного населення і майбутніх поколінь. Організаційно-економічний механізм управління ресурсним потенціалом агроформувань має забезпечити відтворення системи виробництва, кінцевого продукту, ланцюга цінностей та потенціалу розвитку сільських

територій. При переході на інклюзивну модель розвитку відтворення, дії організаційно-економічного механізму ресурсного потенціалу повинні враховувати інтереси всіх учасників суспільного аграрно-економічного процесу, орієнтовані на врахування потреб кожного учасника цього процесу. Під впровадженням кардинальної зміни у сприйнятті всіх видів ресурсів як активів, що слід використовувати для досягнення суспільно корисного балансу інтересів всіх учасників процесу відтворення, спостерігається активне перетворення функціоналу, якісної та кількісної структури виробничого потенціалу. Загальна концепція його відтворення наразі знаходиться на етапі становлення. У цей час, практика вже випробувала загальні методичні підходи до організації процесу відтворення ресурсного потенціалу, серед яких ключові включають функціонально-інституційний, логістичний та ринковий. У рамках активізації трансформаційних змін на основі розвитку інклюзивної агроекономіки розглядається як доцільне доповнення методологічної бази використання інклюзивного підходу при обґрунтуванні організаційно-економічного управління відтворенням ресурсного потенціалу аграрної сфери і сільських територій (рис.3.2).

Відмінністю запропонованого підходу є стратегічна спрямованість на відтворення всіх складових ресурсного потенціалу з урахуванням пріоритетів галузей екології, соціальної справедливості та економіки, що визначають розвиток суспільства. Цей підхід має на меті зосередити цілі та інструменти відтворювальних механізмів на задоволенні інтересів усіх учасників сільського господарства та пов'язаних із ним соціально-економічних та екологічних процесів, включаючи сільських жителів, громади, соціальні групи та суспільство в цілому. У цьому напрямі організаційно-економічні механізми відтворення ресурсного потенціалу аграрних суб'єктів господарювання сприятимуть досягненню стратегічних цілей сталого розвитку індустріальної економіки, технологічних галузей, села та національної економіки.

Кінцевим результатом є інтегрований ефект створення доданої вартості, який використовується всіма учасниками інклюзивного процесу суспільного

виробництва (рис. 3.3.).

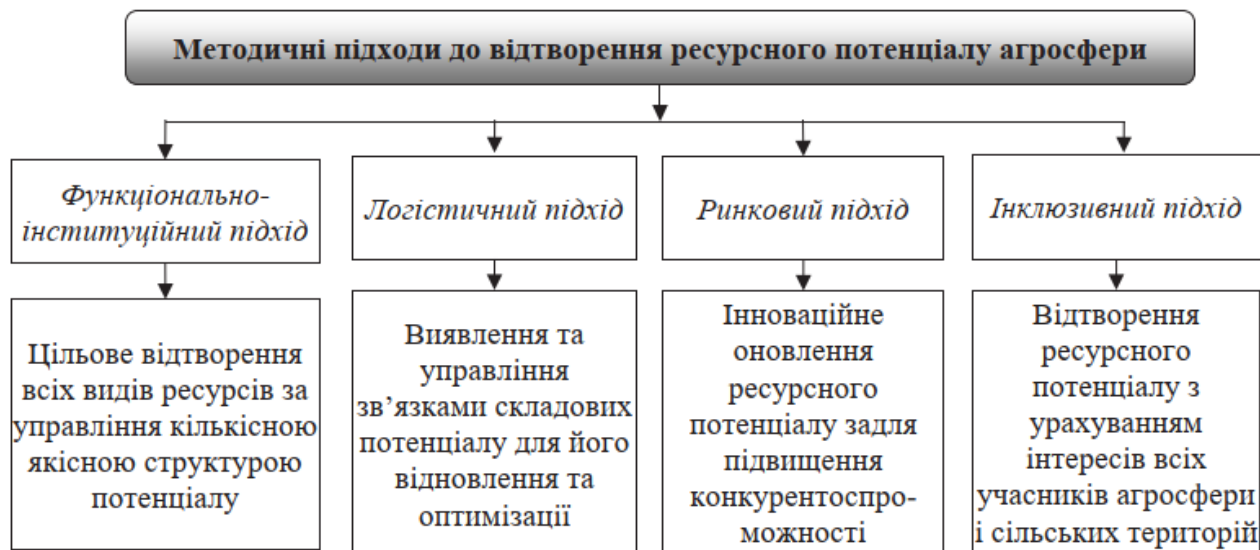

Рис. 3.2. Методичні підходи до відтворення ресурсного потенціалу аграрних бізнес-суб'єктів

Джерело: удосконалено автором на основі [14; 16]

Рис. 3.3. Стадії відтворення ресурсного потенціалу інклюзивного агробізнесу

Джерело: удосконалено автором на основі [14; 16]

Відновлення ресурсного потенціалу аграрної галузі залежить від впливу різноманітних факторів зовнішнього середовища, зокрема інвестиційно-інноваційного середовища, фінансово-кредитної політики, ринку земель сільськогосподарського призначення, природно-кліматичних умов, демографічного середовища.

Умови обмеженості фінансових ресурсів для системних зрушень інклюзивного характеру ставлять перед нами перспективний шлях залучення інвестицій. Для цього можна використовувати інструменти державно-приватного партнерства та привертання інвесторів шляхом використання інформаційно-аналітичних платформ.

У самому початку 2020 року був внесений проєкт закону до Верховної Ради, який передбачає внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на поліпшення функціонування та використання аграрних розписок. Це робить цей інструмент ще більш доступним для вітчизняних аграріїв [11]. Згідно з цим законопроєктом, розписка визнається як неемісійний цінний папір, а також дозволяється її звернення у формі електронного документа. Такий підхід спростить процедуру видачі, обігу та припинення аграрних розписок, роблячи цей інструмент ще більш доступним для широкого кола агровиробників.

Це інноваційний крок, оскільки вся інформація буде проходити через уніфіковані державні реєстри, що скорочує час на формалізацію аграрної розписки, уникаючи необхідності відвідування нотаріуса та попередньої підготовки паперових документів. Це також призводить до зниження витрат на саму процедуру [11].

Отже, вдосконалений законопроєкт дозволить кредиторам надавати ресурси сільгоспвиробникам, які будуть заставлені майбутнім врожаєм. Це в свою чергу сприятиме поліпшенню їхнього доступу до фінансування для збільшення продуктивності в галузі сільського господарства.

Прикладом такої участі є платформа Inclusive Business Action Network (iBAN), ініційована Міністерством економічного співробітництва та розвитку

Німеччини та підтримана Європейським союзом. Вона об'єднує банківські установи, Раду зі сталого розвитку, Центри відповідального і інклюзивного бізнесу, Міжнародну фінансову корпорацію та інших учасників. Участь у таких спеціалізованих інклюзивних фінансово-інвестиційних платформах призводить до поєднання інвестиційних можливостей у технологічно суміжних галузях і видів економічної діяльності, спрямованих на реалізацію проектів інклюзивного розвитку агробізнесу.

Крім фінансово-інвестиційних платформ, які виконують основну функцію тимчасової акумуляції вільних коштів, паралельно успішно виникають багатовекторні інноваційні платформи, що включають формальні чи неформальні мережеві структури для просування технологічних, соціальних, економічних та інституційних інновацій. Шляхом об'єднання дії зазначених платформ та об'єднання учасників в рамках конкретного проекту створюються основні умови для розширеного відтворення складових управління виробництвом. Рівний доступ до цих платформ для всіх суб'єктів аграрного бізнесу, таких як великі агрохолдинги, середні та малі підприємства, а також окремі сільськогосподарські господарства, слугуватиме початковим етапом подолання інклюзивних розривів у сільському господарстві. Це сприятиме формуванню рівних можливостей для відтворення ресурсів, розвитку виробничого потенціалу та створення додаткової вартості.

У найближчій перспективі, розширене відтворення ресурсного потенціалу агробізнесу вирішує ще одне важливе завдання інклюзивного розвитку національної аграрної економіки – утворення ланцюгів створення вартості та підвищення її економічних показників у даній сфері.

Ланцюги створення вартості, що призводять до низьких доходів аграрних суб'єктів та інших учасників аграрного ринку, сьогодні обмежують їх рівень інвестиційно-інноваційної активності. Забезпечення доступу до багатофункціональних інформаційних платформ сприяє економічному розвитку та розширює права та можливості учасників аграрного процесу, що є передумовою скорочення бідності серед фермерів і мешканців сільських

територій. Об'єднання учасників в межах цифрових платформ укріплює зв'язки між виробниками засобів виробництва для сільського господарства, агробізнесом, торгівлею, переробкою агросировини та покупцями. В цілому це формує рівні можливості, вигоду та ефективність досягнення цілей і завдань всіх учасників.

Ключову роль у розвитку та збільшенні соціального капіталу відіграє інвестиційно-інноваційне забезпечення, що стає важливим компонентом ресурсного потенціалу аграрних підприємств. Створення ланцюгів вартості для агропродукції з високою доданою вартістю на сучасному етапі неможливе без вкладення в людські ресурси. Інвестиції та інновації у фермерському господарстві та в ланцюгах створення додаткової агровартості повинні базуватися на резерві соціальної довіри, цінностей, знань і навичок, які люди можуть використовувати для підвищення якості життя. Такий підхід сприятиме вирішенню ще одного аспекту інклюзивного відтворення ресурсного потенціалу агробізнесу – подоланню розриву між доступом до соціально-економічних благ і рівнем доходу населення на сільських територіях.

Вплив зовнішніх факторів на відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарського сектору обумовлюється не лише зовнішніми умовами, але й взаємодією факторів проміжного середовища галузі (інформаційного, трудового, техніко-технологічного виробничого потенціалу) та мікросередовища (соціально-психологічні, інформаційні, біологічні, техніко-технологічні, організаційно-економічні) (рис. 3.4.).

Ефективне використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств можливе за умови реалізації завдань у визначених напрямках:

- відновлення виробничих ресурсів шляхом розвитку інклюзивних процесів у сільському господарстві, що створює додаткові можливості для розвитку агровиробництва. Цей потенціал може бути використаний на користь агробізнесу та сільських територій. У контексті активізації трансформаційних змін на засадах інклюзивної агроекономіки, запропоновано розширити методичний базис інклюзивним підходом до обґрунтування організаційно-

економічного управління відтворенням ресурсного потенціалу аграрної сфери та сільських територій. Основна особливість цього підходу полягає в стратегічній орієнтації на відновлення всіх компонентів ресурсного потенціалу з урахуванням екологічних, соціальних та економічних пріоритетів суспільного розвитку.

Рис. 3.4. Система факторів відтворення ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу

Джерело: удосконалено автором на основі [14; 16]

- підвищення продуктивності виробництва сільгосппродукції за допомогою впровадження технологій, які зменшують використання ресурсів і ведуть до скорочення витрат на матеріали та працю;
- покращення якості продукції для збереження її конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- посилення ресурсної основи агропромислового сектора;
- оновлення і розширення конкурентоздатних виробництв через модернізацію і створення нових;

- впровадження цифрових технологій у функціонування підприємств сільськогосподарського сектору;
- розширення селекційних і генетичних досліджень з метою задоволення вимог стійкого розвитку сільського господарства;
- збереження, відновлення та підвищення родючості сільськогосподарських земель і раціональне використання їх ресурсів;
- утворення умов, що сприяють розвитку підприємництва в сільському господарстві.

Однак вирішення цих питань повинно супроводжуватися чітким законодавчим забезпеченням та підтримкою соціальних ініціатив в аграрній галузі.

3.2. Шляхи оптимізації ресурсного потенціалу підприємства

Досягнення конкурентних переваг аграрних підприємств, враховуючи вплив зовнішнього середовища, можливе, якщо використовувати наявний ресурсний потенціал. Цей потенціал характеризується взаємодією різних компонентів та їхнім розвитком. Ресурсний потенціал визначає вид продукції, який становить основний результат виробничо-збутової діяльності підприємства, і сприяє досягненню позитивних фінансових результатів, що є ключовою метою агробізнесу.

Виробництво сільськогосподарської продукції представляє собою результат трансформації ресурсів, що утворюють ресурсний потенціал, і забезпечує відтворення виробництва. Актуалізація технологій виробництва сільськогосподарської продукції залежить від впровадження інноваційних змін, що відбуваються на аграрному підприємстві.

Наприклад, розширюючи асортимент виробництва через введення нових видів продукції, можна досягти збільшення обсягів сільськогосподарського виробництва, зменшення витрат та підвищення фінансових показників. За умови високого науково-технічного рівня наявного ресурсного потенціалу і

ефективного його використання, матеріально-технічна база агровиробника стає міцнішою, що відкриває нові виробничі можливості для інтеграції агроінновацій, удосконалення та розширення масштабів агровиробництва [67].

Підвищення результативності використання виробничого ресурсного потенціалу та управління ним в суттєвій мірі пов'язане з реалізацією якісних змін у структурі залучених до виробничого процесу ресурсів і із підвищенням ефективності їх управління.

Ресурси суспільства повинні мати певний набір функціональних характеристик, що забезпечують компенсацію їхніх обмежених властивостей. Оптимізація природних, матеріальних, інформаційних та трудових ресурсів має ключове значення для підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрного підприємства.

Для ефективного використання ресурсного потенціалу важливо застосовувати конкретний порядок операцій, який включає в себе:

1. Визначення списку факторів виробництва, що беруть участь у формуванні процесу сільськогосподарського виробництва.
2. Розрахунок передбаченого обсягу валової продукції з урахуванням наявних ресурсів.
3. Визначення найвигіднішого співвідношення факторів виробництва, враховуючи реальну наявність та ефективність їх використання.

Наукове обґрунтування впровадження окремих галузей сільськогосподарського виробництва, враховуючи ґрунтово-кліматичні умови та привабливість продукції, є важливою умовою високоефективного та конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва. Досягнення цієї мети вимагає дотримання оптимальних принципів землекористування, які мають бути обґрунтовані для аграрного підприємства з урахуванням наявних ресурсів. Важливою частиною оптимізації ресурсного потенціалу суспільства є оптимізація використання земельного потенціалу підприємства, з урахуванням раціональної сівозміни та наявних обмежень у ресурсах.

Ми виконаємо оптимізацію, використовуючи методи лінійного програмування. У сфері сільського господарства такі завдання виникають під час конкретної реалізації принципу оптимальності в плануванні та управлінні.

Аграрний сектор досліджують як велику систему, яка взаємодіє з навколишнім середовищем, обмінюючись енергією, матеріалами та інформаційними ресурсами. Він складається з природних, суспільних і технологічних підсистем. Сільськогосподарська галузь має свої унікальні особливості, які відрізняють її від технічних систем. Перш за все, це те, що земля виступає як основний засіб виробництва. Крім того, виробництво сільськогосподарської продукції є нерозривним процесом, пов'язаним із природним розвитком живих організмів та економічними процесами відтворення. До інших факторів, які значно впливають на сільськогосподарське виробництво, входять природні умови, такі як рельєф, хімічні та фізичні властивості ґрунту, температурний режим, опади, шкідники (сарана, гризуни), хвороби рослин і тварин. Аграрні підприємства також зазнають значних втрат від форс-мажорних подій, таких як пожежі, повені, урагани, посухи та інші природні катастрофи. Ще однією особливістю сільськогосподарського виробництва є сезонність робіт, які виконуються на великих земельних площах і в різних кліматичних зонах.

Сектор сільського господарства розвивається відповідно до загальних економічних законів, проте його відмінність виявляється у соціально-економічній природі, ресурсному потенціалі та характері виробленої продукції порівняно з іншими галузями матеріального виробництва. У контексті математичного моделювання економічних процесів в аграрному секторі виникають додаткові труднощі. Це пов'язано із багатогалузевістю даної галузі, для якої необхідно враховувати значну кількість змінних із складною системою обмежень, що призводить до великих розмірів моделі. У сільському господарстві переважна більшість залежностей є нелінійними і параметри можуть значно змінюватися в широких межах, що також ускладнює використання економіко-математичних методів.

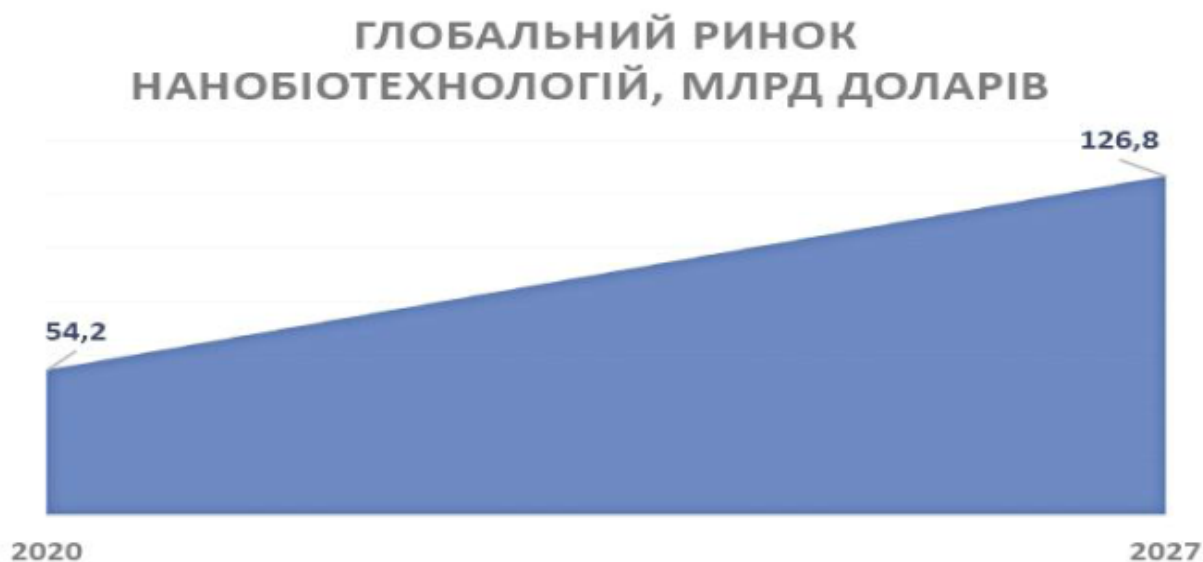
У той же час, в сільськогосподарських підприємствах відсутня значна кількість нормативних матеріалів, які спрощують застосування економіко-математичних методів.

Враховуючи швидкі зміни зовнішніх і внутрішніх чинників у функціонуванні агропідприємств, важко визначити універсальні принципи, які забезпечили б ефективність їхньої роботи. Однак існують підходи, які можуть допомогти керівництву підприємства збільшити ймовірність досягнення поставлених цілей. Забезпечення ефективної інформаційної підтримки виробничо-комерційної діяльності є однією з ключових складових успішного досягнення підприємницьких цілей і отримання прибутку.

Для ефективного проведення процесу оптимізації важливе значення має раціональне використання ресурсів. Ще одним фактором, який сприятиме розвитку ресурсного забезпечення аграрних підприємств, є перехід до ери "4 INDUSTRY", де нанобіотехнології відіграють важливу роль. Для сфери агробізнесу це відкриває нові можливості для підвищення продуктивності виробництва та досягнення економічної ефективності.

Потенціал для підвищення продуктивності сільського господарства, вбудований у традиційні технології, майже вичерпано, що викликало значні екологічні проблеми та порушення екологічної рівноваги. Однак альтернативою є розвиток органічного сільського господарства.

Розвиток нанотехнологій спрямований на ефективне вирішення цих проблем шляхом впровадження інновацій у сільському господарстві. Основний акцент робиться на нових речовинах для створення безпечних пестицидів і наносенсорах для використання в сільському господарстві. Попит на нанобіотехнології в сільському господарстві прогнозується зростати протягом наступного десятиліття, особливо в країнах, які перебувають у стані розвитку (рис. 3.5.) [12].

Джерело: Reportlinker.com

Рис. 3.5. Прогноз розвитку глобального ринку нанотехнологій

До переліку нанотехнологій, які активно розробляються для використання в сільському господарстві, можуть входити такі компоненти, як нанорозмірні носії, матеріали на основі нанолігноцелюлози, вуглецеві нанотрубки, нанобіосенсори і інші. Використання наномасштабних носіїв може сприяти ефективній та точній доставці добрив, пестицидів, гербіцидів і регуляторів росту до рослин. Основний принцип їхньої дії полягає в запобіганні надмірному введенню засобів і використанні лише необхідної кількості, сприяючи при цьому розвитку рослин і зменшуючи негативний вплив хімічних речовин на навколишнє середовище [11].

Ще одним шляхом для піднесення аграрної галузі на новий рівень, включаючи високотехнологічні рішення та розширюючи можливості використання ресурсного потенціалу, є впровадження біоекономіки.

Україна повинна спрямувати свій розвиток у напрямку біоекономіки, що передбачає вирішення потреб життєздатного українського сільського господарства, забезпечення продовольчої безпеки та стале використання відновлюваних ресурсів. Необхідність у впровадженні біоекономічних підходів в Україні обумовлена не лише економічними аспектами, але також соціальними, екологічними та навіть політичними чинниками.

Велика частина експортованої сільськогосподарської продукції може бути перероблена в Україні з високою доданою вартістю, особливо кукурудза і пшениця, використовуючи метод вологого помелу. Гарантовано, що продукти переробки, такі як крохмаль, корми і біоетанол, як сировинний матеріал, можуть бути успішно реалізовані на міжнародних ринках. Наприклад, перероблена кукурудзяна олія могла б стати основою для розвитку лакофарбової промисловості в Україні, яка наразі імпортує більше 90% своєї продукції через відсутність відповідного сировинного потенціалу в країні.

Вкладення в біоекономіку могли б забезпечити підтримку для 500 тис. існуючих робочих місць та сприяти створенню 85 тис. нових високооплачуваних робочих позицій [11].

Отже, ми дотримуємось думки, що інноваційний розвиток агропромислового комплексу повинен відбуватись завдяки спрямування інвестицій в аграрні галузі, які потребують відтворення з використанням сучасних прогресивних технологій, що забезпечить конкурентоспроможне виробництво агропродовольчої продукції.

Аграрні товаровиробники в Україні у напрямку агроінноваційного розвитку повинні враховувати особливості вітчизняного сільськогосподарського виробництва та необхідність забезпечення національних інтересів, насамперед, з питань технологічної безпеки. У сільському господарстві України, незважаючи а нестабільність інноваційної активності, потрібно інтегрувати передові науково-технічні розробки і адаптувати їх у власне виробництво. Особливої уваги заслуговують новітні технології рослинництва, тваринництва та енергозберігаючі системи землеробства. У рослинництві сучасні інноваційні підходи пов'язані з селекційною роботою, генною інженерією, органічним землеробством, мікрозрошенням, космічними інформаційними технологіями, нанотехнологіями. Прогресивні технології у галузі тваринництва полягають у впровадженні інтенсивних систем годівлі, біотехнологій, сучасного техніко-технологічного забезпечення, селекційно-племінної роботи, енерго- та ресурсозберігаючих технологій.

Оскільки продуктивність сільськогосподарських культур напряму визначає кінцеві результати функціонування галузі рослинництва і, відповідно, підприємства, давайте спробуємо зробити прогноз стосовно рівня врожайності ключових сільськогосподарських культур у майбутньому за умови поступового впровадження та використання точного землеробства, а саме оцінки врожайності (Yield Monitor Technologies), змінного нормування (Variable Rate Technology), що сприятиме збереженню ресурсів і одночасному отриманню максимальної продуктивності з кожного гектара поля завдяки оптимізації сільськогосподарського виробництва та економії ресурсів (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Прогнозування рівня врожайності товарних сільськогосподарських культур в ТОВ «Агротранс»

С.- г. Культури	Урожайність в середньому за 2016-2020рр.	Бонітет ґрунту, бал.	Ціна балу, ц/га	Урожайність за рахунок природної родючості ґрантів, ц/га	Проектується внести мінеральних добрив, ц.д.р.	Окупність 1ц.д.р мінеральних добрив, ц	Приріст за рахунок мінеральних добрив, ц/га	Приріст за рахунок регуляторів росту ц/га	Приріст за рахунок нового сорту ц/га	Приріст за рахунок засобів захисту, ц/га	Приріст за рахунок удосконалення системи обробки ґрунту і висіву, ц/га	Проект урожайності на 2025 р., ц/га
Озима Пшениця	44,1	48	0,62	29,5	2,03	4,4	9,0	0,8	8,3	1,6	3,2	51,6
Озимий ячмінь	45,3	48	0,59	28,3	2,34	4,2	9,8	1,6	6,9	1,5	4,8	52,9
Кукурудза на зерно	60,4	70	0,39	27,5	3,6	4,0	14,4	5,2	11,7	6,2	6,8	71,8
Горох	-	34	0,48	16,3	1,8	3,2	5,8	1,5	1,2	0,7	3,8	33,4
Нут	-	34	0,46	15,6	1,8	3,0	5,4	1,2	1,3	0,6	1,8	25,9
Соняшник	21,4	55	0,27	14,9	2,2	2,8	6,2	1,6	4,1	1,0	3,1	30,9

В таблиці 3.3 нами розраховано проект валового виробництва продукції рослинництва в ТОВ «Агротранс» на 2025 р., виходячи з проектних посівних площ сільськогосподарських культур та проектної нормативно - ресурсної

урожайності кожної зернової і технічної культури, який визначений у двох показниках: первинно - оприбуткованій вазі і у вазі після доробки.

Визначення перспектив розвитку виробництва рослинницької продукції на підприємстві засноване на комплексному дослідженні та прогнозах ринків вітчизняних і світових для відповідних видів продукції рослинництва. З одного боку, розглядаються потенційні можливості та резерви, які можуть бути задіяні через раціональне управління галуззю. Ці аспекти виявляються під час проведення економічного аналізу розвитку виробництва продукції на даному підприємстві.

Можливість сільськогосподарського підприємства отримати конкретні результати в найближчій перспективі в першу чергу залежить від удосконалення структури виробництва в рослинництві. Це ґрунтується на оптимізації посівних площ сільськогосподарських культур та інтенсифікації їх вирощування в господарстві. Такий підхід сприятиме високій ефективності використання ресурсного потенціалу галузі, зокрема орендованих земель, і збільшенню виробництва високоякісної продукції.

Проект валового виробництва продукції рослинництва в дослідному підприємстві представлено за даними таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

**Проект валового виробництва продукції рослинництва
в ТОВ «Агротранс» на 2025 р.**

Види продукції	Площа, га	Урожайність, ц/га		Валове виробництво продукції, ц		
				Основної		побічної
		в первинно о оприбуткованій вазі	в вазі після доробки	в первинно оприбуткованій вазі	в вазі після доробки	
1	2	3	4	5	6	7
Зерно:	910	50,7	49,4	46137	44954	1183
в т.ч. озима пшениця	444	51,6	50,6	22910	22466	444
- озимий ячмінь	300	52,9	51,8	15870	15540	330
- кукурудза	166	71,8	69,6	11919	11554	365

Продовження таблиці 3.3

1	2	3	4	5	6	7
Горох	284	33,4	31,7	9486	9003	483
Нут	38	25,9	24,6	984	935	49
Зерно відходи	х	х	х	х	2551	х
Солома – разом	х	х	х	х	Х	64978
Стеблі кукурудзи	х	х	х	х	Х	24829
Насіння соняшнику	467	30,9	27,8	14417	12975	х
Відходи соняшнику	х	х	х	х	1442	х
Всього посівів	1699	х	х	х	Х	х
Рілля	1699	х	х	х	Х	х

Середня урожайність зернових буде складати 50,7 ц в первинно-оприбуткованій вазі та 49,4 ц/га в вазі після доробки. Загальний валовий збір зерна у первинно-оприбуткованій вазі оцінюється на 46137 ц, а в вазі після доробки, враховуючи заплановані норми виходу супутньої продукції (зерновідходів) для кожної культури, становитиме 44954 ц.

З метою підвищення ефективності використання оборотного капіталу має бути застосований комплекс заходів, направлених на підвищення рівня технологічності нормування оборотних активів та планування обігових коштів.

Удосконалена модель фінансового механізму управління оборотними активами сільськогосподарського підприємства включатиме такі елементи, як організаційна, процесуальна, інформаційна, функціональна підсистема, а також складові оборотних активів за видами, яким слід приділяти особливу увагу.

На нашу думку, слід відокремити роль суб'єктів та об'єктів управління оборотними активами. До суб'єктів управління відносяться загальні збори засновників, члени правління підприємства, фінансовий відділ та інші відділи та підрозділи.

Об'єктами системи управління оборотними активами виступають самі елементи оборотних активів чи оборотного капіталу підприємства – товарні запаси, дебіторська заборгованість, грошові залишки, кредити, форма яких перетворюється в процесі виробництва.

На рисунку 3.6 представимо удосконалену модель фінансового механізму управління оборотними активами підприємства.

Рис. 3.6. Удосконалення механізму управління оборотними активами ТОВ «Агротранс»

Першочергова роль в удосконаленні управління оборотними активами має бути відведена, на нашу думку, раціональній організації збуту сільськогосподарської продукції на основі вивчення кон'юнктури ринку, створення оптимальних розмірів запасів, своєчасному поверненню дебіторської заборгованості, дотриманні договірної і платіжної дисципліни.

Удосконалення управління оборотними активами підприємства передбачає:

1. Визначення мети формування та управління оборотними активами.
2. Створення інформаційної бази щодо управління оборотними активами.

3. Аналіз поточного стану та ефективності управління оборотними активами
4. Обґрунтування оптимального розміру оборотних активів в прогностному періоді.
5. Розробка фінансового плану та нормування оборотних активів в прогностному періоді.
6. Здійснення контролю за реалізацією політики управління оборотними активами.

3.3. Проект підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства

Виявлені тенденції дозволяють зробити висновок, що ТОВ «Агротранс» має досить великий потенціал, який необхідно розкривати і надалі, та ефективно використовувати. Потенціал ТОВ «Агротранс» розрахований на виробництво більшого обсягу продукції, ніж на сучасному етапі. Виконання цієї умови при забезпеченні відповідного рівня якості, стане ключем до розв'язання існуючих на підприємстві проблем і спричинить значне покращення всіх техніко-економічних показників його діяльності, в тому числі і ефективності використання ресурсного потенціалу.

Зростання економічної ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства визначається двома основними факторами: значним розширенням виробництва високоякісної продукції і раціональним використанням матеріально-грошових ресурсів, а також зменшенням загальних витрат на одиницю виробленої продукції. В контексті ринкової економіки особливо важливим є не лише збільшення обсягів виробництва, але й ефективна реалізація виготовленого товару для самого виробника. Цей аспект є важливою ключовою складовою для успішного функціонування та розвитку суб'єкта товаровиробництва.

Найбільш ефективний спосіб реалізації зерна і насіння технічних олійних культур можна досягти, продаючи їх за вищими цінами та маючи найнижчу собівартість виробництва. У ситуаціях інфляції та економічної кризи особливо важливим стає випереджаюче зростання цін на продукцію в порівнянні зі збільшенням її собівартості виробництва і реалізації.

Для досягнення цього ключового реального резерву необхідно, передусім, зменшити нераціональні витрати та підвищити продуктивність праці в галузі. Це можна здійснити шляхом інтенсифікації виробництва та значного зниження працемісткості, енергомісткості та матеріаломісткості виробництва 1 центнера зерна або насіння. Такий підхід сприятиме підвищенню урожайності зернових і технічних культур з одного боку та оптимізації чисельності найманих працівників, що залучені до виробництва, здійсненню технологічних операцій в оптимальні терміни - з іншого боку.

Витрати на вирощування сільськогосподарських культур у перспективі розраховуються на основі нормативу прямих витрат на 1 гектар посіву та проектної посівної площі, включаючи накладні витрати, розподілені між усіма культурами пропорційно сумі витрат, за винятком вартості насіння.

Витрати на вирощування зернових і технічних культур на 1 гектар посівів у 2021 році, порівняно із фактичним рівнем в 2016-2018 роках, в рік переходу на нову технологію, передбачають початковий зріст. Це зумовлено, перш за все, впровадженням рекомендованих елементів сучасних інноваційних технологій і прогнозованим інфляційним зростанням цін на паливно-мастильні матеріали, електроенергію, добрива, засоби захисту, насіння, біостимулятори росту рослин, амортизаційні відрахування на нове обладнання, агросервісні послуги та інше.

Відповідно до Методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, що були затверджені Міністерством аграрної політики України (№132), ми визначили проектну виробничу собівартість 1 центнера продукції рослинництва. Це визначення ґрунтується на прогнозованих загальних витратах

на виробництво та розрахованих обсягах передбаченого надходження основної, супутньої і побічної продукції для кожної зернової і технічної культури.

У процесі цього розподілу, витрати на вирощування конкретної культури будуть розподілені на головну продукцію - зерно чи насіння в доробці, допоміжну - відходи, та частково збираємий врожай соломи зернових колосових і стебел кукурудзи. Це пов'язано з тим, що ця продукція при збиранні на окремих полях у сівозмінах буде подрібнюватись і використовуватись як органічне добриво для формування мульчуючого шару на полі.

Таким чином, на основі збільшення валового збору сільськогосподарських культур та виробництва продукції тваринництва за рахунок поступового введення точного землеробства та використання ресурсозберігаючих технологій, а також удосконалення механізму управління оборотним капіталом на підприємстві, наведемо проєкт підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу ТОВ «Агротранс» за показниками таблиці 3.4.

Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу товариства планується досягти, впроваджуючи в практику господарювання наступні заходи.

1. З метою оптимізації використання виробничого і земельного потенціалу необхідно оптимізувати структуру посівних площ підприємства.

2. Запровадити напрямки удосконалення управління оборотними активами в товаристві, що передбачатимуть: прискорення оборотності оборотного капіталу; організація збуту сільськогосподарській продукції на основі вивчення кон'юнктури ринку, створення маркетингових служб, дотриманні договірної і платіжної дисципліни; оптимальне співвідношення основних і оборотних засобів; скорочення часу перебування оборотних коштів в незавершеному виробництві; вдосконалення системи розрахунків за товари (роботи, послуги) і своєчасний аналіз платоспроможності клієнтів; раціональне планування оборотних коштів на основі їх нормування; формування ефективної кредитної політики.

Таблиця 3.4

**Проект підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу
в ТОВ «Агротранс»**

Показники	2022р.	У серед- ньому за 2020-2022рр.	Проект на 2025 р.	Відхилення 2025р. від середнього за 2020-2022 рр.	2025 р. до 2022р., %,
Ефективність використання земельних угідь					
Одержано з розрахунку на 100 га с.-г. угідь, тис.грн.:					
- чистого доходу (виручки) від реалізації продукції	2922,9	2259,5	8857,0	6597,5	В 3,0 р.
- чистого прибутку	605,7	598,9	5092,6	4493,7	В 8,4 р.
Ефективність використання виробничого капіталу					
Основних засобів:					
Капіталовіддача, грн.	1,43	0,96	4,34	3,38	В 3 р.
Капіталомісткість, грн.	0,70	1,17	0,23	-0.94	32,6
Оборотних засобів:					
Коефіцієнт оборотності	0,82	1,46	0,55	-0,27	67,1
Коефіцієнт закріплення	1,22	1,12	0,33	-0,89	27,0
Тривалість обороту, днів	124	229	120	-4	96,9
Ефективність використання виробничого капіталу					
Виробничого капіталу в цілому					
Норма прибутку, %	12,95	12,78	149,8	137,02	х
Одержано чистого доходу на 1 грн. авансованого капіталу, грн.	0,55	0,47	134,1	133,63	В 243 р.
Ефективність використання праці персоналу (продуктивність праці)					
Одержано з розрахунку на 1 середньорічного працівника, тис. грн.	1910,0	1165,3	3009,6	1844,3	157,6
- чистого доходу					
- чистого прибутку	395,8	356,9	2400,7	2043,8	В 6,1 р.
Економічна ефективність використання ресурсного потенціалу					
Рівень рентабельності продажу, %	20,7	21,4	80,1	58,7	х
Рівень рентабельності активів, %	12,8	13,9	149,8	135,9	х
Рівень рентабельності основних засобів, %	29,7	21,7	350,0	328,3	х
Рівень рентабельності оборотних засобів, %	16,9	49,6	198,5	148,9	х

Посилити фінансовий потенціал товариства за рахунок залучення від позичкового капіталу, який збільшить можливості капіталу підприємства, посилить фінансовий стан і отримати додатковий дохід від функціонування позичкового капіталу.

Комплексне застосування наведених заходів сприятиме підвищенню ефективності використання ресурсного потенціалу товариства, що впливатиме на посилення його конкурентного стану на ринку.

Висновки

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій з ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств.

Вчення теоретичних підходів до визначення поняття «ресурсний потенціал», а також процесів, що забезпечують його використання, дало можливість поглибити це поняття та розглядати ресурсний потенціал підприємства, як систему наявних інформаційних, виробничих, підприємницьких, фінансових та інноваційних ресурсів, які можуть бути використані для ефективного функціонування на поточному етапі, а також для розширення можливостей та готовності використовувати ці ресурси з метою забезпечення сталого росту підприємства у перспективі.

Розвиток ресурсного потенціалу вимагає системного спостереження та аналізу інформації щодо впливу різноманітних чинників зовнішнього середовища, головним серед яких рядом науковців за період з 2011-2021 роки визначено: недостатній попит, погодні умови, нестача робочої сили, нестача матеріалів і устаткування, фінансові обмеження.

На основі проведеного аналізу сучасного стану розвитку аграрних підприємств України було встановлено, що війна призвела до виникнення численних факторів, які негативно вплинули на розвиток аграрних підприємств України, послабивши їх ресурсний потенціал. Це призвело до наступних труднощів у сільському господарстві:

1. Зменшення виробництва сільськогосподарської продукції:
2. Збільшення потреби у продовольстві:
3. Втрата територій для сільськогосподарського виробництва:
4. Гуманітарна криза та переселення:
5. Екологічні наслідки.

ТОГВ «Агротранс» розташоване в м. Болград, Болградському районі Одеської області, є юридичною особою, створеною 4 жовтня 2001 року, із

статутним капіталом у розмірі 2 893 100 гривень. Організаційно-правова форма підприємства базується на колективній формі власності та спрямована на вирощування сільськогосподарських культур, розведення тварин, виробництво та реалізацію сільськогосподарської продукції. Станом на 2022 рік підприємство має посівну площу розміром 1698,73 га.

Проведений аналіз наявності ресурсного потенціалу ТОВ «Агротранс» та рівня забезпеченості його виробничими ресурсами наглядно демонструє позитивну динаміку до зростання вартісних показників, а саме: середньорічна вартість основних засобів у середньому за 2020-2022 роки становила зроста на 13,7 %, оборотного капіталу – в 1,7 рази, відповідно авансованого капіталу – на 30,8 %.

На даний час перед підприємством повстає ключове завдання у визначенні оптимальної структури основного та оборотного капіталу, а також джерел фінансових ресурсів із урахуванням факторів, які обов'язково слід враховувати при розробці та реалізації політики фінансування.

Наявний ресурсний потенціал підприємства використовується ефективно, про що свідчить динаміка зростання показників, які характеризують виробничі ресурси підприємства. Таким чином, ефективність використання ресурсного потенціалу підприємства свідчить про наявність стабільного економічного механізму, який дозволяє підприємству працювати ефективно та досягати високих економічних результатів у сільськогосподарському виробництві. Однак у підприємства є певні резерви для подальшого розвитку та підвищення його конкурентоспроможності.

З метою покращення наявного ресурсного потенціалу підприємства нами розглянуто інклюзивну модель відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств, впровадження якої призведе до встановлення чіткого організаційно-економічного механізму для відтворення ресурсного потенціалу. Цей механізм буде орієнтованим на досягнення спільного екологічного, соціального та економічного ефекту. Взаємодія всіх цих чинників має призвести до підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняного агробізнесу і

збільшення добробуту населення сільських територій, нації та суспільства в цілому.

Оскільки земля виступає головним засобом сільськогосподарського підприємства, нами запропоновано поступове впровадження та використання точного землеробства, а саме оцінки врожайності (Yield Monitor Technologies), змінного нормування (Variable Rate Technology), що сприятиме збереженню ресурсів і одночасному отриманню максимальної продуктивності з кожного гектара поля завдяки оптимізації сільськогосподарського виробництва та економії ресурсів. ТОВ «Агротранс» має достатньо власних коштів, щоб закупити необхідне обладнання, або може використати кредит, маючи грошові кошти для його своєчасного покриття.

З метою підвищення ефективності використання оборотного капіталу має бути застосований комплекс заходів, направлених на підвищення рівня технологічності нормування оборотних активів та планування обігових коштів.

Виявлені тенденції дозволяють зробити висновок, що ТОВ «Агротранс» має досить великий потенціал, який необхідно розкривати і надалі, та ефективно використовувати. Потенціал ТОВ «Агротранс» розрахований на виробництво більшого обсягу продукції, ніж на сучасному етапі. Виконання цієї умови при забезпеченні відповідного рівня якості, стане ключем до розв'язання існуючих на підприємстві проблем і спричинить значне покращення всіх техніко-економічних показників його діяльності, в тому числі і ефективності використання ресурсного потенціалу.

Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу товариства планується досягти, впроваджуючи в практику господарювання наступні заходи.

1. З метою оптимізації використання виробничого і земельного потенціалу необхідно оптимізувати структуру посівних площ підприємства.

2. Запровадити напрямки удосконалення управління оборотними активами в товаристві, що передбачатимуть: прискорення оборотності оборотного капіталу; організація збуту сільськогосподарській продукції на

основі вивчення кон'юнктури ринку, створення маркетингових служб, дотриманні договірної і платіжної дисципліни; оптимальне співвідношення основних і оборотних засобів; скорочення часу перебування оборотних коштів в незавершеному виробництві; вдосконалення системи розрахунків за товари (роботи, послуги) і своєчасний аналіз платоспроможності клієнтів; раціональне планування оборотних коштів на основі їх нормування; формування ефективної кредитної політики. Комплексне застосування наведених заходів сприятиме підвищенню ефективності використання ресурсного потенціалу товариства, що впливатиме на посилення його конкурентного стану на ринку

Список використаної літератури

1. Балян А.В., Гришова І.Ю. Шабатура Т.С. Публічна політика та державна підтримка розвитку аграрного виробництва в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2021. № 2. С. 156-167. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/1906/1786> (дата звернення: 18.01.2023).
2. Баришевська І. В. Інноваційна стратегія підприємства як джерело його конкурентних переваг, 2018. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/11-2018/baryshevskaya.pdf> (дата звернення: 18.01.2023).
3. Бізнес назвав основні напрямки розвитку агросектору під час війни. URL: <https://landlord.ua/news/biznes-nazvav-osnovni-napriamky-rozvytku-hrosektoru-pid-chas-viiny> (дата звернення: 18.01.2023).
4. Бойко Л.О. Нішеві культури – прибутковий бізнес для аграрного підприємства : XIII Міжнародна науково-практична конференція Social function of science, teaching and learning. 14-17 грудня 2020 р. Бордо, Франція. URL: <https://isg-konf.com/uk/social-function-of-science-teaching-and-learning-ua/> (дата звернення: 18.01.2023).
5. Бойко В., Бойко Л. Продовольча безпека та ризики для аграрного виробництва під час війни в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. No 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-27>
6. Бойко В.О., Осадчий А.А., Бойко Л.О. Соціальні мережі – перспективний напрям просування бізнесу у підприємницькій діяльності. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2021. No 2 (77). С. 178–185
7. Бойко Л.О. Нові ніші підприємницької діяльності в аграрній галузі. *Ефективна економіка*. 2021. No 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9449> DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.10.82> (дата звернення: 05.03.2023).

8. Борисова В.А. Економічна відтворення природного ресурсного потенціалу АПК: економічні аспекти. Суми : Видавництво «Довкілля», 2003. 372с.

9. Гарбар А.В., Рабаджи Т.П., Шабатура Т.С. Ресурсний потенціал підприємств: суть та структура. VI Міжнародній науково-теоретичній конференції «The current state of development of world science: characteristics and features» (15.12.2023, м. Лісабон, Португальська Республіка). С.20-21.

10. Гейко Т. Ю. Пріоритети розвитку підприємництва в Україні в умовах пандемії COVID-19 та в посткарантинний період. *Вісник соціально-економічних досліджень* 2020.С. 62–71. URL: http://journals.urau.ua/vsed_oneu/article/view/219796/219516 (дата звернення: 13.03.2023).

11. Дайджест МВФ «Політики реагування на COVID-19».URL: <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19> (дата звернення: 20.05.2023).

12. Дані опитування-дослідження InfoSapiens (березень 2020) та AdvanterGroup (квітень 2020). URL: <https://sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=114> (дата звернення: 20.05.2023).

13. Даценко Г.В., Кудирко О.М. Облік і контроль суб'єктів малого підприємництва в умовах пандемії // Причорноморські економічні студії. Випуск 64. 2021. С. 156 – 161. URL. http://bses.in.ua/journals/2021/64_2021/26.pdf (дата звернення: 09.03.2023).

14. Дідур К.М. Продовольча безпека України, як один із пріоритетів розвитку глобальної економіки. Ефективна економіка. 2023. №5. клімату URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/1573/1582> (дата звернення: 18.01.2023).

15. Кернасюк Ю.В. Зернова галузь: розвиток, тренди і прогнози в умовах зміни клімату URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/18345-zernova-haluz-rozvytok-trendy-i-prohnozy-v-umovakh-zminy-klimatu.html> (дата звернення: 18.01.2023).

16. Кернасюк Ю.В. Ринок нанобіотехнологій відкриває нові горизонти ефективності агробізнесу. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/21703-rynok-anobiotekhnolohii-vidkryvaie-novi-horyzonty-efektyvnosti-ahrobiznesu.html> (дата звернення: 18.01.2023).

17. Кирилов Ю.Є., Грановська В.Г., Крикунова В.М., Жосан Г.В., Бойко В.О. Цифрова економіка. Криптовалюти : навчальний посібник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 228 с.14.

18. Ковальчук В. Чи переросте посуха в полум'я протестів аграріїв. URL: <https://mind.ua/openmind/20215987-chi-pereroste-posuha-v-polumya-rotestiv-agrariyiv> (дата звернення: 18.01.2023).

19. Крюкова І.О., Степаненко С.В. Ефективність вітчизняного агробізнесу у призмі пріоритетів сталого розвитку. *Агросвіт*. 2022. № 9-10. С. 3–12. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.9-10.3> (дата звернення: 28.01.2023).

20. Кулакова О. Курс України на біоекономіку. URL: <https://elevatorist.com/blog/read/671-kurs-ukrainyi-na-bioekonomiku> (дата звернення: 18.01.2023).

20.2. Кушмеунсе Р.Г., Цугульський Ю.Л. Вплив коронавірусу COVID-19 на принцип безперервності діяльності. URL: <https://www.apu.com.ua/wp-content/uploads/2021/03/1> (дата звернення: 14.03.2023).

21. Лазарєва О.В., Мась А.Ю., Борисевич К.Ю. Орієнтири розвитку агробізнесу в системі управління земельними ресурсами в Європі та Україні. *Агросвіт*. 2022. № 2. С. 3–9. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.2.3> (дата звернення: 18.01.2023).

22. Латишева О. В. Ресурсний потенціал підприємства: сутність, складові та особливості управління елементами забезпечення сталого розвитку. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 3 (53). С. 126–130.

23. Лейбович А.В. Формування та оцінка ресурсного потенціалу Запорізького регіону. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №10. С. 60-67.

24. Лещенко Р (2022) Уряд затвердив зміни до надання фінансової державної підтримки аграріям під час посівної URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-zmini-do-nadannya-finansovoyi-derzhavnoyi-pidtrimki-agrariyam-pid-chas-posivnoyi-roman-leshchenko> (дата звернення: 18.01.2023).

25. Лещенко Р. Україна може світ нагодувати. 2021. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraine-can-feed-the-world/> (дата звернення: 18.01.2023).

26. Материнська О.А., Ярова А.О. Ресурсний потенціал підприємства: проблеми та шляхи його вирішення. URL: <https://nauka.kushnir.mk.ua> (дата звернення: 18.01.2023).

27. Мороз О. Теоретико-методологічні аспекти сучасної парадигми регулювання аграрного ринку. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2004. № 5. С. 16–23.

28. Невроцький Н. О. Оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства. *Інтернаука*. 2017. № 1 (23). Т. 2. С. 97–101.

29. Негрей М.В., Трофімцева О.В. Аналіз функціонування аграрного сектору України в умовах війни. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна серія «Економічна»*. 2022. № 102. С. 49–56. DOI: <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2022-102-06> (дата звернення: 18.01.2023).

30. Оптимізація структури ресурсного потенціалу підприємства та шляхи її підвищення. URL: http://eworks.com.ua/work/1932_Optimizaciya_stryktyri_resyrsnogo_potencialy_pidp_riemstva_ta_shlyahi_ii_pidvishennya.html (дата звернення: 19.09.2023).

31. Очікування сільськогосподарських підприємств у II кварталі 2021 року щодо перспектив розвитку їх ділової активності. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/rp/selo/sg_II%D0%86kv_021_u.pdf (дата звернення: 18.01.2023).

32. Петренко О.П., Завгородній Є.С. Інноваційні бізнес-моделі як інструмент стратегічного розвитку підприємства. *Збірник тез доповідей за*

матеріалами І Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Progressive Opportunities and Solutions of Advanced Society» (м. Дніпро, 16-17 листопада 2023 р.), Дніпро, 2023. С.127-

181 URL: <http://www.wayscience.com/konferentsiya-1-16-17-listopada-2023/> (дата звернення 11.12.2023р.)

33. Петренко О.П., Македонський А. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу в сільському господарстві. *Аграрна економіка*. 2008. №1 (1-2). С. 44-55

34. Петренко О.П., Зюзіна А.Ю. Фінансові ризики в діяльності аграрних підприємств. *Економічний вісник Причорномор'я*. 2022. №3 С.77-86 URL: <https://ebbsl.com.ua/index.php/visnuk/article/view/40> (дата звернення 11.12.2023р.)

35. Підсумки-2020: Презавантажено державну підтримку аграріїв та визначено пріоритети на наступні роки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/pidsumki-2020-perezavantazheni-derzhavnu-pidtrimku-agrariyiv-ta-viznacheno-prioriteti-na-nastupni-roki> (дата звернення: 18.01.2023).

35.2. Погорелов Ю.С. Способи розвитку підприємства: умови та результативність використання. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2017. № 1. С. 76–84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ejoru_2017_1_15 (дата звернення: 01.10.2023).

36. Пучкова С.І., Кулаксіз А.М. Економіко-правові чинники підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія „Економічні науки”*. № 2., Т. 3. 2021.

37. Розвиток агровиробництва та сільських господарств: підсумки 2020 і прогнози на 2021 рік URL: <https://agropolit.com/infographics/view/96>. (дата звернення: 18.01.2023).

38. Савицький Е. Сучасні реалії інноваційного розвитку підприємств агробізнесу в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. No (31). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-56> (дата звернення: 18.01.2023).

39. Статистика зовнішнього сектору України (2022). URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення: 18.01.2023).

40. Стексова С.Ю. Методология определения ресурсного потенциала строительного предприятия. URL: <https://dis.ru/library/557/25951> (дата звернення: 18.01.2023).

41. Степаненко С.В. Відтворення ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу в умовах інклюзивної економіки. *Підприємництво та інновації*. Випуск 25, 2022. с.75-80.

42. Степаненко С.В. Методичні аспекти оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2022. № 3 (79). С.83-89.

43. Степаненко С.В. Ресурсний потенціал аграрних підприємств: елементи та особливості їх поєднання в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2022. №2.

44. Степаненко С.В. Ресурсний потенціал аграрних підприємств: елементи та особливості їх поєднання в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2022. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10039> (дата звернення: 19.09.2023).

45. Сумарні втрати склали \$40 млрд, які через війну отримав аграрний сектор України. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/19/695167/> (дата звернення: 18.01.2023).

46. Тарасевич Н.В. Концептуальні підходи до визначення економічної сутності агробізнесу у міжнародному аспекті. *Modern Economics*. 2021. No 28(2021). С. 134–139. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V28\(2021\)-19](https://doi.org/10.31521/modecon.V28(2021)-19) (дата звернення: 21.01.2023).

47. У 2022 році агропродукція склала 53% українського експорту (2022) URL: <https://thepage.ua/ua/news/u-2022-chastka-ukrayinskogo-eksportu-agroproduktiv-sklala-53percent-the-page> (дата звернення: 18.01.2023).

48. Чернишова Л. І., Бескубська А. С., Прокоф'єва В. К. Управління процесом формування ресурсного потенціалу як передумова

конкурентоспроможного стратегічного розвитку виробничого підприємства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 23. С. 432–438.

49. Шабатура Т. С. Стратегічні напрями реалізації економічного потенціалу підприємства. *Галицький економічний вісник*. ТНТУ, 2019. Том 58. № 3. С. 105-115. URL : <http://lib.osau.edu.ua/jspui/handle/123456789/2601> (дата звернення: 18.01.2023).

50. Шабатура Т. С. Структурно-системні детермінанти формування економічного потенціалу підприємства. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. Випуск 4 (75). 2018. С. 41–45.

51. Шабатура Т. С. Формування економічного потенціалу підприємств в контексті комплементарного підходу. *Інфраструктура ринку*. Електронний науково-практичний журнал. 2019. № 29. С.317-322. URL : <http://www.market-infr.od.ua/uk/29-2019> (дата звернення: 18.01.2023).

52. Шабатура Т. С., Галицький О. М. Державна підтримка агропродовольчих підприємств України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 2. С. 135-143. URL : <https://doi.org/10.32886/instzak.2019.02.14> (дата звернення: 18.01.2023).

53. Шабатура Т. С., Галицький О. М. Державне регулювання в контексті нарощення економічного потенціалу агропродовольчих підприємств України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 3. С. 89-99. URL : <https://doi.org/10.32886/instzak.2019.03.09> (дата звернення: 18.01.2023).

54. Шабатура Т.С., Галицький О.М. Методологічне забезпечення захисту економічних інтересів інноваційного розвитку суб'єктів аграрного виробництва. *Наукові записки інституту законодавства Верховної Ради України*. 1/2017. С. 123–131. DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2017.01.20>

55. Шабатура Т.С., Замлинська О.В., Осик С.В., Селезньова Г.О. Цифрові аспекти стратегічного управління як інструменту підвищення економічної ефективності діяльності компаній. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*

та права. 2023. № 11. С. 71-79. DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2023-3-11>
 URL: [Цифрові аспекти стратегічного управління як інструменту підвищення економічної ефективності діяльності компанії – АПІЕ \(apie.org.ua\)](#) (дата звернення: 18.01.2023).

56. Шабатура Т.С., Петренко О.П. Експортний потенціал підприємств агропродовольчого сектору України. *Приазовський економічний вісник. Електронний науковий журнал*. 2019. 2(13). С.195-201. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/2_13_uk/33.pdf (дата звернення 01.10.2023р.)

57. Шабатура Т.С., Шевченко А.А., Петренко О.П. Комплементарна стратегія реалізації економічного потенціалу агропродовольчих підприємств. *Економіка і управління підприємствами: теорія, методика, практика : колективна монографія / Кол. авторів*. Полтава: ПП «Астроя», 2020. С.26- URL: <http://www.economics.in.ua/2020/06/blog-post.html> (дата звернення 07.10.2023р.)

58. Шевченко А. А., Петренко О. П. Сучасний стан розвитку мікро та малого агробізнесу в Україні. *Agricultural and Resource Economics*. 2020. Vol. 6. No. 1. Рр. 146–4. 160. URL: <http://are-journal.com> (дата звернення 10.10.2022р.).

59. Шевченко А.А, Петренко О.П. Детермінанти економічного розвитку сільського господарства в Україні. *Modern Economics*. 2023. №38. С.186-193 URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue-38-2023/> (дата звернення 08.11.2023р.)

60. Шевченко А.А., Петренко О. П., Бірагова О.В. Виробничий потенціал аграрних підприємств в умовах невизначеності. *Modern Economics*. 2023. № 41(2023). С. 156-162. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V41\(2023\)-22](https://doi.org/10.31521/modecon.V41(2023)-22).

61. Шевченко А.А., Петренко О.П. Детермінанти економічного розвитку сільського господарства в Україні. *Modern Economics*. № 38 (2023). С. 186-193 URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue-38-2023/> (дата звернення: 18.01.2023).

62. Шевченко А.А., Петренко О.П. Сучасний стан розвитку мікро та малого агробізнесу в Україні. *Agricultural and Resource Economics*. 2020. Vol. 6.

No. 1. Pp. 146–160. URL: <https://are-journal.com/are/article/view/289> (дата звернення 19.11.2023р.)

63. Шевченко А.А., Петренко О.П., Орлова В.О. Дослідження факторів впливу на ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств в Україні. *Scientific horizons*. 2020, Vol. 23, No. 9. Pp. 68–77 URL: <https://sciencehorizon.com.ua/ru/journals/tom-23-9-2020/doslidzhyennya-faktoriv-vplivu-na-yefyektivnist-diyalnosti-silskogospodarskikh-pidpriyemstv-v-ukrayini> (дата звернення 11.11.2023р.).

64. Шевченко А.А., Петренко О.П., Бірагова О. В. Виробничий потенціал аграрних підприємств в умовах невизначеності. *Modern Economics*. 2023. №41. С. 156–162 URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/production-potential-of-agricultural-enterprises/> (дата звернення: 09.12.2023).

65. Black Sea Grain Initiative (2022). URL: <https://www.un.org/en/black-sea-grain-initiative>

66. Dalevska N., Boiko V. Development of the bankruptcy institute in Ukraine in the context of ensuring economic security of business. *Наукові праці ДонНТУ. Серія : «Економічна»*. 2022. No 1(25). С. 79–87

67. FAO stat веб-сайт (2022). URL: <https://www.fao.org/faostat/en/#data>

68. Kuchumov A.V., Terentyev S.E., Belokopytov A.V. Multifactor development of agrarian production potential under sustainable development. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. 2021. P. 1–10.

69. Rusnak A., Boiko V. Logistics as a competitive advantage in the development of the agricultural sector in Ukraine. «Evropský časopis ekonomiky a management». 2018. Svazek 4. Vydani 4. P. 55–61.

70. Shabatura T. S., Hryshova I. Yu., Naumov O. B. Brand capitalization as a tool to maximize business value. *Науковий вісник Полісся*. 2016. №3 (7). С. 168–175. URL : <http://ir.stu.cn.ua/123456789/11813>

71. Shabatura T. S., Kravchuk A. A., Hnatieva T. M. Model of economic development enterprise in the context of European integration. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 3 (11). Ч. 2. С. 89–94. URL :

http://journals.uran.ua/nvp_chntu/issue/view/6943

72. Solidarity Lanes Action Plan (2022). URL: https://transport.ec.europa.eu/news/european-commission-establish-solidarity-lanes-help-ukraine-export-agricultural-goods-2022-05-12_en

73. Tetiana Tielkiniena, Gryshova Inna, Shabatura Tatyana, Nehodenko Viktoriia, Didur Hanna, Shevchenko Alisa. Lobby legalization - legal instrument for ensuring state subsidies to leaders of agricultural producers. *Journal of critical reviews*. 2020. Vol 7 (4). pp. 1679-1684. URL : <http://www.jcreview.com/?mno=110368>. doi: 10.31838/jcr.07.04.274

74. Tetyana Shabatura (2023). Mechanism for activation of innovative opportunities of enterprises in the context of digitalization of the economy. Modern trends in digital transformation of marketing & management/ collective monograph / Edited by Olena Chukurna and Viktor Zamlynskyi. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2023. pp. 173-199. UDC: 658.5.011:65.01:351/354 ISBN 978-80-8185-061-5

75. Uliana Berezhnytska, Olena Dobrovolska, Liudmyla Uniat, Alisa Shevchenko, Yuliia Horiashchenko, Lina Halaz. Institutional principles of intensifying the innovative development of small and medium agribusiness. *Journal of Agriculture and Crops*, Volume 8, Issue 4, 2022. pp: 275-282, 2022 DOI: [https://arpgweb.com/pdf-files/jac8\(4\)275-282.pdf](https://arpgweb.com/pdf-files/jac8(4)275-282.pdf).

76. Zamlynskyi V, Shabatura T, Zamlynska O, et al. (2023) Perspective Chapter: Exploring the Possibilities and Technologies of the Digital Agricultural Platform. Sustainable Development. IntechOpen. DOI: 10.5772/intechopen.112358. URL : <https://www.intechopen.com/online-first/87828>.

ДОДАТКИ